

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií, Katedra amerických studií

Tomáš Kristlík

**Mexické drogové kartely:
dynamika nadnárodního organizovaného
zločinu**

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Tomáš Kristlík**

Vedoucí práce: **PhDr. Vít Smetana, PhD.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

KRISTLÍK, Tomáš. *Mexické drogové kartely: dynamika nadnárodního organizovaného zločinu*. Praha, 2011. 74 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra amerických studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vít Smetana, PhD.

Abstrakt

Po skončení studené války došlo k zásadní proměně globálního bezpečnostního prostředí, když hrozbu celosvětového jaderného konfliktu nahradilo množství dílčích hrozeb. Jednou z nich je nadnárodní organizovaný zločin. Fenomén, který býval tradičně spíše vnitřním problémem jednotlivých států, se díky možnostem, které přinesla nastupující globalizace, rozvinul do zcela nového rozměru. Relativní zkracování vzdáleností, snazší komunikace, rychlejší sdílení informací, urychlení převodů finančních zdrojů, to vše napomohlo organizovanému zločinu rozšířit svou působnost na mezinárodní úroveň. Diplomová práce „Mexické drogové kartely: dynamika nadnárodního organizovaného zločinu“ si klade za cíl prozkoumat jednu konkrétní podobu nadnárodního organizovaného zločinu, a sice mexické drogové kartely. Snahou je obhájit zde tezi, že mexické drogové kartely dosáhly úrovně, kdy jsou schopny ohrožovat suverenitu mexického státu, neboť naplno využily možnosti, které se jim v 90. letech proměnou mezinárodního prostředí naskytly. Přizpůsobily svou vertikální i horizontální strukturu tak, aby maximálně zefektivnily obchodování s drogami a minimalizovaly možná rizika. Ve snaze zajistit si co možná nejbezpečnější operační prostředí rozšířily své aktivity například i na obchodování se zbraněmi, aby si zajistily nezbytné prostředky na ochranu svých zájmů. Využily i nově vzniklé obchodní příležitosti. Pašování migrantů přes hranice do USA dnes představuje téměř stejně lukrativní zdroj příjmů jako samotné drogy. Kvalitativní rozvoj kartelů nadále stimulovala konkurence na trhu s drogami, zdokonalení se stalo nezbytnou podmínkou přežití. Aktuální stupeň vývoje umožňuje kartelům efektivně odolávat intenzivnímu úsilí mexické federální vlády jejich aktivity potlačit a hrozí reálné nebezpečí, že federální vláda nevyjde z probíhající drogové války vítězně.

Abstract

After the end of the Cold War global security environment changed significantly. Major threat of global nuclear conflict was replaced by a number of less challenging security concerns. One of them is transnational organized crime. The phenomenon of organized crime, traditionally more of an internal security issue of individual states, expanded to global stage taking advantage of new opportunities raised by globalization of international environment. Relative shortage of distances, easier communication and transfer of financial sources, all this contributed to successful upgrade of organized crime to international level. The thesis “Mexican Drug Cartels: Dynamics of Transnational Organized Crime“ explores one specific representative of the phenomenon, that is, Mexican drug cartels. The main argument here is that Mexican drug cartels became such a threat for Mexican state sovereignty, because they took the full advantage of opportunities offered by the changing international environment during 1990’s and adapted both its vertical and horizontal structure to maximize effectiveness of the illicit drug business minimizing potential risks at the same time. In order to secure the operational environment cartels expanded their activities and engaged in arms-trafficking trying to gain means to protect their interests. They explored new business opportunities as well. Nowadays, smuggling immigrants across the US-Mexican border brings a revenue comparable to the illicit drug trade itself. Qualitative development of cartels is further stimulated by the competition in the drug business, where self-improvement became essential requirement for survival. Evolution of Mexican drug cartels reached the point, where they can successfully resist Mexican federal authorities trying to suppress them. There is a serious doubt whether the Mexican federal government will prevail in the current drug war.

Klíčová slova

Mexiko, nadnárodní organizovaný zločin, kartely, drogy, pašování

Keywords

Mexico, transnational organized crime, cartels, drugs, smuggling

Rozsah práce: 143 251

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 5. 8. 2011

Tomáš Kristlík

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především panu PhDr. V. Smetanovi, PhD. za jeho užitečné rady a cenná doporučení, která přispěla ke zvýšení kvalitativní úrovně této práce.

Poděkování patří rovněž Boatwright Memorial Library, University of Virginia, a jejímu personálu.

Obsah

ÚVOD	8
1.ORGANIZOVANÝ ZLOČIN, NADNÁRODNÍ ORGANIZOVANÝ ZLOČIN A DROGOVÉ KARTELY	15
1.1 <i>Organizovaný zločin</i>	15
1.1.1 <i>Definice organizovaného zločinu</i>	15
1.1.2 <i>Organizovaný zločin spojený s drogami</i>	20
1.2 <i>Proces organizování zločinu</i>	25
1.2.1 <i>Síťový přístup</i>	25
1.3 <i>Drogový kartel</i>	36
2. MEXIKO: OD VÝVOZU MARIHUANY K DROGOVÉ VÁLCE	38
2.1 <i>Kolumbie: místo vzniku moderního drogového průmyslu</i>	39
2.2 <i>Mexické drogové kartely</i>	48
ZÁVĚR	64
SUMMARY	67
POUŽITÁ LITERATURA	68

Úvod

Konec studené války a rozpad Sovětského svazu přinesly zásadní proměnu globálního bezpečnostního prostředí. Hrozbu celosvětového jaderného armagedonu nahradilo větší množství spíše regionálních hrozeb nejrůznějších podob. Nebezpečí jaderného útoku přesto stále přetrvává především z důvodu možné proliferace nukleárních zbraní, a zbraní hromadného ničení obecně, do rukou nestátních aktérů.

Některé bezpečnostní problémy, jako například konvenční nacionalistické války na Balkáně po rozpadu Jugoslávie, je možné považovat za následek rozpadu bipolárního světa a především úpadku autoritářského režimu, který národnostní konflikty tlumil silou. Pro některé státy, zejména třetího světa, znamenal konec studené války i konec zvýšeného zájmu velmocí o jejich osud, hlavně pak ztrátu materiální pomoci, která tvořila součástí studenoválečné strategie. Některé státy, například Somálsko nebo Haiti, pak zanedlouho upadly v podstatě do chaosu a bezvládní, což kromě regionální nestability přineslo i hrozby nevojenské povahy, v podobě zhroucení státních struktur, humanitárních krizí, migrace, apod. Především africký kontinent se stal dějištěm mnoha krvavých etnických konfliktů, z nichž některé, například ve Rwandě, vyústily až v systematické vyhlazování jedné etnické skupiny druhou.

Jiné hrozby vyplynuly spíše z celkové proměny bezpečnostního prostředí a ze změn způsobených globalizací, než přímo z rozpadu SSSR a konce studené války. Jednou z takových hrozeb je bezesporu mezinárodní terorismus, který k sobě přitáhl pozornost již v 90. letech 20. století, kdy byly spáchány útoky na Světové obchodní centrum (1993), na ambasády USA v Keni a Tanzanii (1998) nebo na USS Cole v Jemenu (2000). Od druhého útoku na Světové obchodní centrum, dne 11. září 2001, je globální terorismus považován za patrně nejvážnější hrozbu současnosti a mimořádnou pozornost mu věnuje odborná i laická veřejnost. Vedle globálního terorismu se v Oklahoma City (1996) připomněla i hrozba jeho domácí alternativy, která při současné dostupnosti online návodů například na výrobu bomb zůstává stále aktuální.

V podstatě by se dalo říci, že většina existujících bezpečnostních hrozeb současnosti, s výjimkou masivního útoku zbraněmi hromadného ničení, se v posledních dvou desetiletích nějakým způsobem ve větší či menší míře projevila a mezinárodní společenství povětšinou zareagovalo zintenzivněním zájmu o tyto hrozby a snahou jim do budoucna předejít. Existuje však jedna zásadní hrozba, která od konce studené války prošla a nadále prochází velmi dynamickým vývojem, ale v důsledku její tendence působit především skrytě a nepřímo je

stále velmi náročné rozpoznat její možnosti, odhadnout stávající i budoucí trendy a rovněž ji efektivně potlačovat. Touto hrozbou je nadnárodní organizovaný zločin.

Debata, zda nadnárodní organizovaný zločin představuje národně-bezpečnostní hrozbu, probíhá již od počátku 90. let. Skeptici namítají, že je tato hrozba přeceňována, že se stala součástí agendy jen kvůli nedostatku vojenských výzev po skončení studené války a v nejlepším případě představuje pouze marginální problém z hlediska národní bezpečnosti. Paradoxně, do této skupiny skeptiků patří ti, kteří považují vojenské hrozby za jediné skutečné, a tím pádem odmítají nadnárodní organizovaný zločin jako irelevantní, rovněž však i ti, pro něž je celá myšlenka nadnárodního organizovaného zločinu založena na základních logických a interpretačních chybách. R. Thomas Naylor ve své ostré kritice celého konceptu organizovaného zločinu tvrdí, že ti, kdo poukazují na nebezpečí nadnárodního organizovaného zločinu, jsou vinni zaměňováním společenství kriminálních za kriminální společenství, pletením si kriminální firmy s kriminálním průmyslem, a úsilím o přeměnu vojenské hierarchie v obchodní struktury.¹ Michael Woodiwiss zastává názor, že nebezpečí nadnárodního organizovaného zločinu je úmyslně zveličováno Spojenými státy americkými, aby bylo opodstatněno šíření amerických zákonů a vynucovacích mechanismů po světě.²

Druhý extrém představuje tvrzení, že organizovaný zločin znamená klíčovou globální hrozbu, v níž jsou nadnárodní kriminální organizace považovány za globální kriminální konglomeráty, které pořádají schůzky na nejvyšší úrovni, kde si rozdělují vlastní dílčí sféry vlivu v rámci lukrativních ilegálních trhů, na nichž působí.³ Objevují se dokonce odhady, že globální kriminální ekonomika, která není nijak blíže definována, může přesahovat až 2 triliony USD, tedy dvojnásobek světových výdajů na zbrojení.⁴ Absence jasného metodologického postupu, který by nějakým způsobem opodstatnil podobné odhady, jen stěží umožňuje tyto údaje přijmout s takovou vážností, s jakou jsou prezentovány.

Přiklonit se k jedné či druhé názorové skupině představuje značný problém. Ve své podstatě se jedná o dvě extrémní stanoviska a pravděpodobně neexistují argumenty, které by mohly jednu či druhou variantu nade vše pochybnost potvrdit či zcela vyvrátit, což činí celou debatu svým způsobem bezpředmětnou. Mnohem konstruktivnější, než dohadovat se o správnosti jedné z variant, je prozkoumat, jak se změny v mezinárodním prostředí od konce

¹R. Thomas Naylor, *Wages of Crime: Black Markets, Illegal Finance, and the Underworld Economy* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005), 26.

²Michael Woodiwiss, *Organized Crime and American Power: A History* (Toronto: University of Toronto Press, 2001).

³Claire Sterling, *Thieves' World: The Threat of the New Global Network of Organized Crime* (New York: Simon and Schuster, 1994); Jeffrey Robinson, *The Merger* (New York: Simon and Schuster, 1999).

⁴Jerome C. Glenn, Theodore J. Gordon a Elizabeth Florescu, *2008 State of the Future* (Washington, D. C.: World Federation of UN Associations, 2008), 34.

studené války promítly do schopností organizovaného zločinu, k jak významnému kvalitativnímu posunu došlo. Následně je vhodné zhodnotit, jak významnou bezpečnostní hrozbu organizovaný zločin představuje a na jaké úrovni.

Hrozby obecně závisí do značné míry na existujících slabinách, které mohou být snadno zneužity. Organizovaný zločin představuje o poznání závažnější hrozbu pro malé a slabé státy s omezenými možnostmi a nízkou legitimitou, než pro velké, prosperující, dobře fungující liberální demokracie, kde sice ohrožuje právo a pořádek, ale zásadním způsobem nenarušuje integritu a životaschopnost státu. Pro většinu států Evropské unie, USA, Kanadu, Austrálii, Nový Zéland nebo Japonsko, představuje organizovaný zločin nepříjemnost, nikoli však existenciální bezpečnostní hrozbu, pokud ovšem nedojde k jeho spojení s terorismem nebo s přesunem nebezpečných materiálů. Pro státy rozvojového světa je pak organizovaný zločin o poznání závažnější hrozbou, neboť ohrožuje vládu práva a monopol státu na užití násilí. Závažnost dopadů organizovaného zločinu se různí, stejně jako úrovně, na nichž se tyto dopady projevují.

V rámci tématu je nezbytné věnovat pozornost jak organizacím, tak aktivitám, neboť termín „nadmárodní organizovaný zločin“ může být chápán dvěma vůči sobě komplementárními způsoby. Jako nadnárodní ilegální podnikání, organizace nebo síť, rovněž také ale může termín odkazovat na mezinárodní kriminální aktivity uskutečňované různými nestátními aktéry, jako jsou teroristé, povstalci nebo milice.

Rozmach a zesílení nadnárodního ilegálního podnikání je jedním z vedlejších produktů globalizace. Relativní zmenšení prostoru a zkrácení času, spolu s poklesem transakčních nákladů, sehrálo významnou roli v zákonném i nezákonném podnikání a globální expanze je rysem vlastním oběma. Nejedná si přitom jen o expanzi prostorovou, ale rovněž kvalitativní. Vzestup kriminálních organizací tvoří zároveň součást širšího fenoménu zahrnujícího vzestup násilných nestátních aktérů, kteří představují zásadní a dlouhodobou hrozbu životaschopnosti státního zřízení. Tito aktéři nabyli na významu právě ve státech, které trpí nedostatky ve způsobu vládnutí a mají nižší legitimační kvocient. Takové státy obvykle poskytují vhodné prostředí pro nadnárodní kriminální aktivity, například obchodování s drogami, i místní zločiny, jako vydírání nebo únosy, jež všechny obvykle slouží ke shromažďování prostředků pro uskutečnění nejčastěji politických nebo vojenských cílů. V takovém prostředí kriminální organizace zesilují a nezákonná činnost se stává všudypřítomnou.

Rizika, která s sebou takové prostředí přináší, se projevují ohrožením hned na několika úrovních. V sázce je nejen individuální bezpečnost jednotlivců, ale rovněž bezpečnost veřejných institucí a konečně i schopnost zaručit obyvatelům garance právního státu. Slabé

státy čelí konečné hrozbě možného ovládnutí skupinami nadnárodního organizovaného zločinu, silné státy pak rostoucímu stupni korupce veřejných institucí, bezpečnostních složek a dalších pro fungování státu klíčových subjektů.

Z širokého spektra kriminálních aktivit to byl pravděpodobně obchod s drogami, který dokázal v celosvětovém měřítku nejlépe využít nových příležitostí přicházejících s globalizací a nedostatků státních struktur. Mezi organizacemi obchodujícími s drogami pak zaujaly prominentní místo mexické drogové kartely, které v posledních dvou desetiletích zaznamenaly obrovský kvalitativní vzestup a od roku 2006 se nachází v otevřené válce s mexickou federální vládou. Ani po téměř pěti letech usilovné snahy o jejich potlačení se nedá říci, že by toto úsilí přineslo nějaké zásadní úspěchy, spíše naopak. Schopností odolávat dlouhodobému soustředěnému tlaku státní moci v otevřené válce se nemůže pochlubit žádná jiná existující kriminální organizace současnosti. Tato skutečnost přímo vybízí, aby se zkoumání aktuálních možností organizovaného zločinu soustředilo právě na kartely.

Prozkoumání fenoménu mexických drogových kartelů je cílem této práce. Hlavní teze, kterou se v práci pokusím obhájit, je, že mexické drogové kartely představují nejdokonalejší podobu organizovaného zločinu, jaká je v současnosti známa. Skutečností, která mě vede k tomuto přesvědčení, je existence dvojí dynamiky v kvalitativním vývoji kartelů. Velmi pokročilá vnitřní struktura kartelů, výrazně diferenciovaná vertikálně i horizontálně, která se v posledních dvou desetiletích vyvinula částečně jako reakce na postupující globalizaci, umožňuje nejen flexibilně reagovat na změny prostředí a přizpůsobit se jim, ale rovněž jim dává možnost expanze ve smyslu aktivit potřebných k zajištění operačního prostředí pro vlastní podnikání, například do oblasti praní špinavých peněz. Dynamické vazby charakterizující kartel i vztahy uvnitř něho navíc způsobují, že je celá organizace méně zranitelná vůči vnějším zásahům, čímž se posiluje její schopnost přežít. Dalším významným prvkem je dynamika vyplývající z konkurenčního boje na trhu. Snaha zajistit si výsadní postavení na trhu, a získat tak co největší podíl na zisku z obchodu s drogami, motivuje jednotlivé kartely být tvůrčí ve smyslu hledání způsobů, jak si zajistit komparativní výhodu vůči konkurenci, případně, jak překonat výhodu, kterou některý z konkurentů disponuje. Tato dvojí dynamika způsobuje, že kartely jsou v podstatě ve stavu permanentního kvalitativního rozvoje. V takto rizikovém druhu podnikání a při tak silné konkurenci existují prakticky jen dvě možnosti: přizpůsobit se zdokonalit, nebo zaniknout.

Právě kombinace jakési vnitřní a vnější dynamiky je podle mého názoru unikátním rysem mexických drogových kartelů, vlastností, která jim dává určitou výhodu oproti jiným kriminálním organizacím a ve smyslu kvalitativního rozvoje je posouvá na vyšší úroveň.

Tezi o existenci dvojí dynamiky, která je zodpovědná za úspěch kartelů, odpovídá i struktura práce. V první části se budu věnovat především kriminologické analýze, jejímž cílem je definovat nejprve samotný organizovaný zločin, následně popsat vazby uvnitř kriminálních organizací, tedy objasnit, jak tyto organizace vznikají a rozvíjí se. V neposlední řadě bude objasněna povaha trestné činnosti, kterou kartel při svém podnikání páchá a na závěr samotná definice kartelu ve smyslu spolupráce několika skupin páchajících organizovanou trestnou činností spojenou s drogami. Cílem první části je tedy v podstatě objasnit, co si představit pod samotným pojmem „kartel“ a vystihnout onu dynamiku jeho struktury a vnitřních vztahů.

Druhá část se zaměří především na historickou analýzu vzestupu mexických drogových kartelů, od jejich vzniku až do současnosti. Stručně bude připomenuta historie obchodu s drogami mezi Spojenými státy americkými a Mexikem, které bylo tradičním zásobitelem amerického trhu. Klíčovou roli v moderním drogovém průmyslu hraje Kolumbie, kterou je možné považovat za místo vzniku moderních drogových kartelů. Díky svým unikátním kulturním, politickým, ekonomickým a geografickým podmínkám i určitému výhodnému postavení ve chvíli, kdy marihuanová generace objevila kokain, se Kolumbie na čas stala centrem drogového průmyslu a připravila tak Mexiko o jeho tradiční roli hlavního dodavatele do USA. Z tohoto důvodu není možné Kolumbii z celého procesu vynechat. Mexické drogové kartely se od svých kolumbijských kolegů mnohému přiučili a nakonec je na vrcholu drogového průmyslu vystřídaly. Mapování vývoje mexických kartelů je pojato chronologicky a soustředí se především na nejmocnější drogové kartely, nevěnuje se všem existujícím skupinám obchodujícím s drogami. Mám za to, že tento postup je pro pochopení vnější dynamiky jejich vývoje užitečnější, neboť podkapitoly věnované jednotlivým kartelům by přitáhly větší pozornost k samotným organizacím spíše, než k celému procesu vývoje, což není z pohledu hlavní teze práce zcela žádoucí. Krátkou odbočku při mapování vzestupu kartelů a jejich vzájemného soupeření představuje krátký vhled do vývoje politického systému Mexika od konce 20. let 20. století do nástupu prezidenta Foxe v roce 2000. I tato odbočka má svůj zásadní význam, neboť právě v době levicových vlád byly položeny základy pro pronikání kartelů do státních struktur a ovlivňování veřejných institucí.

Metodologická východiska

Za poslední tři desetiletí let se studium organizovaného zločinu vyvinulo prakticky v samostatnou disciplínu s odbornými časopisy a profesními sdruženími. Přestože hlavním předmětem zájmu je zločin, jeho analýza nikdy nebyla čistě kriminologickou nebo

sociologickou disciplínou. Vezmeme-li v úvahu značný rozsah konceptu organizovaného zločinu, který podle různých interpretací zahrnuje pestrou škálu jevů jako například ilegální trhy, kvazi-vládní kriminální struktury nebo státní zločin, pak jistě není překvapením, že studium organizovaného zločinu přitahuje i odborníky z jiných akademických oborů, jako je antropologie, ekonomie, historie, právo nebo politologie. Interdisciplinární povaha studia organizovaného zločinu sice skýtá určitá rizika, nemusí však být nutně na škodu. Naopak, může se prokázat jako velmi užitečná při spojování různých konceptuálních a teoretických útržků dohromady, pokud tak bude učiněno systematicky a se značnou pozorností věnovanou empirickým důkazům.

Tato práce však o podobnou integraci „volných konců“ do obecného teoretického rámce neusiluje. Naopak, je zamýšlena jako především kriminologická analýza fenoménu mexických drogových kartelů, která chronologicky a kvalitativně zmapuje vývoj těchto organizací. Do jiných oborů vstoupí analýza pouze v nezbytných případech, kdy širší pojetí dílčího problému bude nezbytné k podpoření určité teze nebo vysvětlení specifické části v rámci samotné analýzy.

Literatura

Při zpracovávání úvodní části práce, zabývající se kriminologickou analýzou vnitřní struktury organizací obchodujících s drogami i povahou jejich činnosti, jsem vycházel z některých obecněji zaměřených titulů, které poskytují vysvětlení základních kriminologických pojmů a tezí, jež jsou pro celou kapitolu určující. Nemnoho titulů se věnuje konkrétně drogovým kartelům, natož Mexiku, proto bylo často nutné sestavit syntézu obecnějších prací.

V několika případech jsem využil encyklopedického vysvětlení hesel souvisejících s kategoriemi organizovaného zločinu. Zde poskytly potřebné informace online verze *The New Encyclopaedia Britannica* nebo *Encyclopedia of Crime and Punishment* (Thousand Oaks, CA: Sage, 2002). Z česky psaných zdrojů jsem v úvodních pasážích využil knihu *Kriminalita očima kriminologů* (Praha: IKSP, 2010). Tento titul je zcela postačující pro získání základních vědomostí o tématu a poskytuje doporučení, na jaké publikace se při dalším studiu obrátit. Pro hlubší vzhled do problematiky nadnárodního organizovaného zločinu bylo nutné čerpat především ze zahraničních zdrojů, neboť česky psaná kriminologická literatura se převážně věnuje domácím problémům. V úvodních fázích zpracovávání práce posloužily obecněji zaměřené tituly jako *Contemporary Issues in Organized Crime* (New York: Criminal Justice Press, 1995), *Theoretical Criminology*

(Oxford: Oxford University Press, 1986) nebo *Organized Crime Around the World* (Helsinki: HEUNI, 1998).

Při snaze detailněji zmapovat vazby uvnitř kriminálních organizací, od vztahů mezi jednotlivými členy až po pronikání zločineckých sítí do státních struktur, mi posloužily například tituly *Transnational Organized Crime: Myth, Power and Profit* (Durham, NC: Carolina Academic Press, 2003), *Wheeling and Dealing: An Ethnography of an Upper-Level Drug Dealing and Smuggling Community* (New York: Columbia University Press, 1985) nebo *Criminal Organization: Its Elementary Forms* (London: Harper Torchbooks, 1972).

Při zpracovávání některých specifických otázek či problémů, které byly nezbytné pro pochopení širšího rámce aktivit organizovaného zločinu i kartelů poskytly důležité informace díla jako *Trafficking in Humans: Social, Cultural, and Political Dimensions* (Tokyo: United Nations University Press, 2007), *Network Analysis* (Newbury Park, CA: Sage, 1982), *Wages of Crime: Black Markets, Illegal Finance, and the Underworld Economy* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005).

Při studiu počátků a vývoje drogového průmyslu v Kolumbii i v Mexiku jsem se snažil čerpat i ze zdrojů publikovaných latinskoamerickými autory, především v otázce některých specifických lokálních kulturních a politických fenoménů, které ovlivňovaly drogový průmysl. V několika případech jsem tyto zdroje shledal přínosnějšími pro jejich větší citlivosti vůči tématu. V práci jsem nakonec použil pouze ty, v nichž byla míra objektivity vůči dějinám vlastního národa dostatečná. Patří sem například *Economía y política del narcotráfico* (Bogotá, Colombia: Ediciones Uniandes, 1990), *Impacto del narcotráfico en Antioquia* (Medellín, Colombia: J. M. Arango, 1988), *Narcotráfico: imperio de la cocaína* (México, DF: Editorial Diana, 1987).

Tituly věnující se přímo drogovým kartelům, které začaly v hojnějším počtu vycházet po roce 2006, mají často podobu jakési přehledové studie, která sice postačuje o vytvoření základní představy o problematice, pro hlubší studium fenoménu kartelů a jejich vývoje jsou bohužel nepříliš vhodné, neboť jim chybí hlubší vhled do situace. Ze zdařilejších děl je vhodné zmínit například *Insurgency, Terrorism & Crime* (Norman: University of Oklahoma Press, 2008), *Los Zetas: The Ruthless Army Spawned by a Mexican Drug Cartel* (Washington, DC: Foreign Policy Research Institute, 2008), *Mexico's Struggle With Drugs and Thugs* (New York: Foreign Policy Association Headline Series, 2009), *Killing Pablo: the Hunt for the World's Greatest Outlaw* (New York: Atlantic Monthly Press, 2001).

1. Organizovaný zločin, nadnárodní organizovaný zločin a drogové kartely

Hlavním cílem první části práce je osvětlit, co vlastně znamená pojem organizovaný zločin, z jaké perspektivy je možné jej nahlížet a interpretovat. Následná kriminologická analýza se pokusí přiblížit všechny relevantní aspekty v procesu formování struktur organizovaného zločinu, od úrovně osobní spolupráce mezi zločinci až po pronikání kriminálních organizací do veřejných institucí. Snahou bude rovněž objasnit obecné tendence, kterými se vyznačují kriminální organizace, včetně kartelů, a jaké rysy jsou pro ně charakteristické.

1.1 Organizovaný zločin

Přestože je termín „organizovaný zločin“ tak hojně používán odbornou i laickou veřejností a pojí se s ním vcelku silné emoce, jeho definice obvykle přináší více komplikací, než jeho použití, neboť odpovědi na otázku, jakou trestnou činnost si pod tímto pojmem vlastně představit, jaká je její podoba a s ní související nebezpečí, se velmi různí. Tato na první pohled akademická otázka má pro reálný život velmi podstatné dopady, proto je nezbytné věnovat samotné definici dostatečnou pozornost. Analytický výrok, že organizovaný zločin je organizovaná trestná činnost, rozhodně jako definice neobstojí. Nepostačí ani vysvětlení hesla „organizovaný zločin“ prostřednictvím *Encyclopaedia Britannica*, že se jedná o „komplex vysoce centralizovaných podniků vytvořených za účelem zapojení se do ilegálních aktivit“⁵, případně *Encyclopedia of Crime and Punishment*, že „organizovaný zločin může být obecněji definován jako dvě nebo více osob společně konspirujících na soustavné a tajné bázi, s cílem spáchat jeden nebo více závažných zločinů zajišťujících, přímo či nepřímo, finanční nebo jiný materiální benefit“⁶ pro potřeby práce nepostačí.

1.1.1 Definice organizovaného zločinu

Organizovaný zločin je možné definovat ve třech hlavních oblastech: trestního práva, prostřednictvím mezinárodních dokumentů a z kriminologického hlediska. Vzhledem ke snaze popsat zde tento fenomén z hlediska jeho podstaty a v jeho konkrétních projevech,

⁵„Organized Crime“, Online Version of The New Encyclopaedia Britannica, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/432090/organized-crime> (staženo 1. 2. 2011).

⁶Stephen Schneider, „Organized Crime-Global“, in *Encyclopedia of Crime and Punishment*, ed. David Levinson (Thousand Oaks, CA: Sage, 2002), 1112.

nikoli z hlediska fenomenologického, nebude se tato kapitola zabývat sociologickými či antropologickými teoriemi vysvětlující samou podstatu zločinu a jeho pohnutek.

Trestněprávní vymezení

Pro zde zkoumaný případ mexických drogových kartelů a s drogami spojeného nadnárodního organizovaného zločinu na amerických kontinentech není detailní rozbor trestněprávní roviny problému nezbytně nutný ve smyslu jeho přínosu pro pozdější analýzu, nicméně není možné jej vynechat už z toho důvodu, že podle definic trestního práva je organizovaný zločin následně stíhán a jejich dopad je pak především na skutečné potlačování tohoto problému zásadní. Zde ovšem trestněprávní perspektiva poslouží spíše k prokázání různorodosti v pohledech na povahu organizovaného zločinu v různých pro tento konkrétní případ relevantních státech, tedy především v legislativě Mexika a Spojených států amerických. Další skutečností, která stojí za povšimnutí, je, že jednotlivé trestní zákoníky obvykle nevymezují povahu organizovaného zločinu samotného, ale spíše definují skupiny organizovaného zločinu.

Mexické právo definuje organizovaný zločin v článku 2 *Ley Federal Contra la Delincuencia Organizada* (Federálního zákona proti organizovanému zločinu), publikovaném 7. listopadu 1996. V aktuálním znění novely tohoto zákona z 23. ledna 2009, se jedná o organizovaný zločin tehdy, „*když se tři a více osob organizuje za účelem uskutečňovat, soustavně nebo přerušovaně, činnosti, jež samy o sobě, či ve spojení s dalšími, mají za následek níže uvedené trestné činy...*“⁷ O které konkrétní trestné činy se jedná, je následně specifikováno v bodech I-VII zmíněného článku.

V případě Spojených států amerických je k dispozici hned několik vymezení organizovaného zločinu. Chronologicky vzato, jedna z prvních definic pochází ze zprávy Ministerstva spravedlnosti z roku 1959, která pracuje s pojmem „zločinecký syndikát“. Ten pak definuje jako skupinu mající většinu, nikoli však nezbytně každou, z následující vlastnosti: značný počet členů; velký hrubý objem operací; mezistátní operace zahrnující přinejmenším podstatnou geografickou část národního území; operace na několika vertikálních úrovních, jako je dodavatel, zpracovatel, velkoobchodník a maloobchodník, přičemž členové vzdálení dvěma a více operačními stupni obvykle neznají identitu jeden druhého; management odloučený od operací, přičemž vrcholní členové se zapojují především do zločinu konspirace, zločinného spolčování nebo spoluúčasti na zločinu; řadoví členové

⁷ „Ley Federal Contra la Delincuencia Organizada“, Cámara de Diputados Official Website, <http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/101.pdf> (staženo 10. 1. 2011).

páchají obvykle několik druhů kriminálních aktivit, vykazují znaky podobného kriminálního chování a spoléhají na něj jako na hlavní zdroj příjmu.⁸

Federal Bureau of Investigation – FBI (Federální úřad pro vyšetřování), do jehož kompetence boj s organizovaným zločinem spadá, jej vymezuje jako: „...jakoukoli skupinu mající určitý rys formalizované struktury, jejíž hlavní cíl je získat peníze prostřednictvím ilegálních aktivit. Takovéto skupiny udržují svou pozici prostřednictvím užití skutečného násilí nebo výhrůžkami, korumpováním veřejných činitelů, úplatky, nebo vydíráním a obecně mají významný dopad na osoby v jejich okolí, regionu nebo ve státě jako takovém.“⁹

Ze všech výše uvedených příkladů národní legislativy, popřípadě pracovních definic orgánů potýkajících se s problematikou organizovaného zločinu, je zřejmé, že se jedná o vymezení různorodá, byť převážně velmi obecná, která vedle některých společných rysů odrážejí především lokální specifika. Vzhledem k odlišným podmínkám i legislativě v každé ze zmiňovaných zemí nemá smysl pokoušet se o nějakou hlubší syntézu uvedených příkladů. Pokud bychom však přeci jen o nějakou společnou univerzální „nadrárodní“ definici usilovali, pak by pravděpodobně bylo nejvhodnější využít *Interpol*. Ten za organizovaný zločin považuje „jakoukoli skupinu mající korporátní strukturu, jejímž hlavním cílem je finanční zisk prostřednictvím ilegálních aktivit, která často přežívá díky strachu a korupci.“¹⁰ Právě tato stručná definice je ve vztahu k drogovým kartelům velmi přesná.

Definice mezinárodních dokumentů

Potřeba mezinárodního společenství vyjádřit se k problematice organizovaného zločinu byla dána vývojem událostí druhé poloviny 20. století, kdy byl nezbytný určitý mezinárodní rámec pro efektivní koordinaci úsilí pro potlačování mezinárodních kriminálních aktivit v podobě obchodu s narkotiky, pašování lidí a migrantů, praní špinavých peněz, obchodování se zbraněmi, apod.

Hlavním mezinárodním prostředkem v tomto boji je Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu přijatá v listopadu 2000, v platnosti od roku 2003, která zavazuje členské státy k přijetí širokého spektra opatření.¹¹ Hlavním orgánem OSN dohlížejícím na

⁸Klaus von Lampe, „Definitions of Organized Crime“, <http://www.organized-crime.de/OCDEF1.htm> (staženo 3. 12. 2010).

⁹„Organized Crime“, Federal Bureau of Investigation Website, <http://www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcrime/glossary> (staženo 8. 1. 2011).

¹⁰Lampe, „Definitions of Organized Crime“.

¹¹„United Nations Convention against Transnational Organized Crime“, United Nations Office on Drugs and Crime Website,

implementaci jednotlivých nařízeních Úmluvy, který je zároveň pověřen asistencí při naplňování požadavků mezinárodní spolupráce je *United Nations Office on Drugs and Crime* – UNODC (Úřad spojených národů pro drogy a zločin).

Stejně jako trestněprávní předpisy zmíněné výše i Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu definuje v článku 2, bodě a, přílohy I „skupinu organizovaného zločinu“ namísto organizovaného zločinu samotného. V jejím textu se za takovou považuje „strukturovaná skupina tří a více osob existující po určité časové období, jednající ve shodě s úmyslem spáchat jeden nebo více závažných trestných činů ... s cílem nabyt, přímo či nepřímo, finančního či jiného materiálního zisku.“¹² Za závažný trestný čin se zde považuje jednání představující trestný čin postihnutelný trestem odnětí svobody v délce nejméně 4 roky. Strukturovanou skupinou se pak rozumí taková, která není vytvořena náhodně za účelem bezprostředního páčání trestné činnosti, jejíž členové nemusí mít formálně definované funkce, nepřetržité členství, ani rozvinutou strukturu.¹³

Kriminologická perspektiva

Na rozdíl od obou předchozích oblastí, trestněprávní a mezinárodní, kriminologický pohled na organizovaný zločin má čistě akademický rozměr a jeho závěry si tak jen těžko najdou cestu do textu trestního práva, nicméně bylo by unáhlené tuto oblast ve vztahu k předchozím podceňovat.

Kriminologové z celého světa předkládají nepřeborné množství různých přístupů a pohledů, které se nezdá vcelku významně lišit. Záludná je již samotná otázka, jak velký by měl být rozsah zahrnutých jevů. P. C. van Duyn k problému vymezení, respektive definování, organizovaného zločinu uvedl, že stanovení hranice mezi organizovaným a ostatním zločinem je vždy rozhodnutím, které je třeba operacionalizovat. Tato operacionalizace je závislá na podmínkách v konkrétní zemi, zejména na nastavení trhu pro produkty a služby poskytované organizovaným zločinem. Někde tyto podmínky vyžadují větší míru organizovanosti, jinde nižší.¹⁴ Ve zde zkoumaném případě by byla relevantní například odlišná míra restrikce vůči drogám.

<http://www.unodc.org/documents/treaties/UNOTC/Publications/TOCConvention/TOCebook.pdf> (staženo 15. 2. 2011).

¹²Ibid.

¹³Ibid.

¹⁴Martin Cejp a Miroslav Scheinost, „Co víme o organizovaném zločinu?“, in *Kriminalita očima kriminologů*, ed. Miroslav Scheinost et al. (Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010), 118.

Kromě obecného vymezení pojmu „organizovaný zločin“ je tedy potřeba přihlížet ke konkrétním podmínkám v dané zemi nebo části světa a následně upravit rozsah jevů, které pod něj budou zahrnuty. To samozřejmě neznamená nutnost rezignovat na obecnější vymezení pojmu. Je ovšem nutné chápat to jako upozornění, že organizovaný zločin je do značné míry vázán na specifické podmínky a na konkrétní trh pro dodávané služby a zboží. To vše se pak odráží v jeho formách, stupni a způsobu organizovanosti, což je následně nutné zohlednit v přístupu k danému jevu.

Co je tedy možné z hlediska kriminologie považovat za hlavní ustavující znaky fenoménu, který je označován jako organizovaný zločin? Klíčem k porozumění organizace na poli organizovaného zločinu jsou stejné pohnutky, jaké odedávna pozorujeme v lidské společnosti. Lidé odjakživa spolupracují ve vzájemných vazbách a skupinách, aby si opatřili prostředky nezbytné k přežití. Snaha o maximalizaci návratnosti vloženého úsilí nebo investice při vynaložení co možná nejmenšího úsilí, popřípadě nákladů, je zcela přirozená a spolupráce s ostatními v rámci určitého stupně dělby práce, na jejímž základě následně dochází k funkční diferenciaci, je pravděpodobně nejjednodušší cesta jak tohoto cíle dosáhnout. V legální sféře je tato snaha základním důvodem pro organizaci podnikání a koordinaci specifických činností za účelem dosažení maximální úrovně produkce, efektivity správy, apod.¹⁵ Stejně tak zločin se organizuje ve smyslu kooperace pachatelů, návaznosti a organizování jednotlivých aktivit k dosažení co nejvyšší návratnosti vynaloženého úsilí. V tomto směru si lze stěží představit přitažlivější obor podnikání než právě obchod s drogami. K tomu pak přistupuje i organizace aktivit, které nejsou u legálních činností potřebné, tj. krycích aktivit sloužících k ochraně před odhalením a potrestáním. Zločinci jsou organizováni v tom smyslu, že se organizují, není to stav, ale proces. Je to dynamický jev, při jehož studiu je nezbytné mít jeho mnohotvárnost a flexibilitu na zřeteli.¹⁶

Typickým znakem organizovaného zločinu proto je, že z důvodu finalizace trestného činu, mající klíčový význam z hlediska výsledného zisku, je páchán celý řetězec trestné činnosti, tedy organizovaný sled kriminálních a doprovodných akcí. V konkrétním případě drogových kartelů to znamená, že jejich aktivity je nutno chápat komplexněji. Samotné obchodní transakce, kde jsou předmětem drogy, je třeba považovat vlastně jen za dílčí, byť velmi významnou aktivitu, k níž přibývají další, zajišťující zabezpečení operačního prostoru pro obchodování. Podstatou a smyslem organizovaného zločinu je záměrné, cílevědomé a systematické dosahování maximálního zisku bez ohledu na použité prostředky a s volbou těch

¹⁵ George Vold, Thomas J. Bernard, *Theoretical Criminology* (Oxford: Oxford University Press, 1986).

¹⁶ Cejp a Scheinost, „Co víme o organizovaném zločinu?“, 119.

zájmových oblastí, které slibují tento maximální zisk přinášet. Sem patří především drogy a zbraně. Zaměřuje se tam, kde se příležitost k zisku objevuje. Organizovaný zločin lze proto z tohoto pohledu charakterizovat jako specifickou podobu podnikání založeného na ilegálních aktivitách, nebo také jako vyšší formu kriminality, založenou na pokročilejší dělbě práce, funkční diferenciaci a rozvinutější organizaci s kombinací legálních a ilegálních aktivit.¹⁷

1.1.2 Organizovaný zločin spojený s drogami

Zatímco v úvodní části bylo cílem především popsat hlavní charakteristické znaky organizovaného zločinu tak, jak jej definuje trestněprávní legislativa, mezinárodní úmluvy a jak je možné nahlížet jej z kriminologické perspektivy, tato část se zaměří na kriminologické vymezení aktivit subjektů organizovaného zločinu obchodujících s drogami. Hlavní snahou je poukázat na fakt, že nejen samotný způsob, ale i předmět podnikání drogových kartelů je ilegální a odporuje jak národním zákonům, tak souvisejícím mezinárodním úmluvám.

„Ekonomicko-tržní“ pojetí organizovaného zločinu

Podnikání organizovaného zločinu se obvykle stává součástí struktury nabídky a poptávky ve společnosti. Organizovaný zločin uspokojuje nelegální poptávku nebo poptávku sice po legálním zboží a službách, ale poskytovaných a opatřovaných ilegálním způsobem. Stává se tak doplňkem legálního trhu, protože legální trh vylučuje zájemce o určitý druh zboží a služeb. Může také být jeho náhražkou, pokud organizace legálního trhu neuspokojuje všechny zájemce nebo všechny úrovně poptávky. Organizovaný zločin tak těží se symbiózy s odběrateli nabízeného zboží a služeb, v našem případě především drog. Společenské zakotvení a obtížnost boje s organizovaným zločinem proto neplyne jen z krycích a zabezpečovacích aktivit organizovaného zločinu, respektive z jeho pronikání do legálních struktur, ale také z přijetí nabízeného zboží a služeb částí veřejnosti, která je využívá.¹⁸ Vezmeme-li v úvahu konkrétní případ rekreačního užívání drog, například marihuany, pak je tento symbiotický vztah mezi organizovaným zločinem a odběratelem zcela zřejmý.

Odběratelé zboží a služeb organizovaného zločinu nejsou zcela v typické pozici obětí, ale spíše v pozici klientů, byť jsou obvykle v závislém a nevýhodném postavení. Přesto zůstává podstatným znakem tohoto vztahu osobní aktivní zájem zákazníka-klienta na získání

¹⁷Miroslav Scheinost, et al., *Výzkum struktury, forem a možnosti postihu organizovaného zločinu v České republice* (Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997).

¹⁸Miroslav Scheinost, „Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality“, *Kriminalistika* 4 (2004): 257-272.

dané služby či zboží poskytované organizovaným zločinem.¹⁹ Zjednodušeně by se také dalo říci, že u tradiční kriminality je cílovým objektem bezprostředně poškozená oběť, které se nic neposkytuje, organizovaný zločin má jako cílový objekt klienta, kterému něco nabízí, službu či zboží, na které je obvykle tento zákazník z nějakého důvodu zainteresován. Toto „ekonomicko-tržní“ pojetí organizovaného zločinu se jeví, především pro případ v této práci zkoumaný, jako nosné, protože vysvětluje některé jeho základní charakteristické rysy. Na tomto místě je vhodné rovněž podotknout, že uvažujeme-li o drogovém kartelu, jeho aktivita se nevztahuje pouze a jen k zákazníkovi, který je konečným bodem celého procesu obchodování s drogami, ale v jiných fázích dochází i k tradiční kriminalitě, kdy existuje oběť, to je však nicméně případ spíše výrobní nebo distribuční fáze, kdy je běžná kriminalita páchána v rámci ochrany vlastního podnikání.

Přirozeně se v této souvislosti nabízí otázka, jaké jsou rozdíly mezi hospodářskou kriminalitou a organizovaným zločinem a zda lze některé formy hospodářské, respektive finanční kriminality pod organizovaný zločin zahrnout. Přijmeme-li „tržní“ vymezení organizovaného zločinu, lze mezi oběma fenomény najít shodné rysy stejně jako rozdíly. Jako základní odlišující znak lze stanovit to, že organizovaný zločin legální ekonomiku doplňuje, obrací se primárně na zákazníka, zatímco hospodářská kriminalita ekonomiku napadá a poškozuje přímo. Útočí na subjekty trhu, obvykle nemá „zákazníka“, kterému by cokoli nabízela. Typickým *modem operandi* hospodářské kriminality je podvod, případně zpronevěra, na rozdíl od organizovaného zločinu, který klientovi přeci jen něco poskytuje na základě jeho zájmu. Také by se dalo říci, že organizovaný zločin doplňuje legální ekonomiku „zvenčí“, zatímco hospodářská kriminalita útočí „zevnitř“ legální ekonomiky. I organizovaný zločin poškozuje legální ekonomiku, ale spíše nepřímo, k poškození zájmů legálních ekonomických subjektů dochází „nekalou soutěží“, uplatňováním komparativních výhod plynoucích z dodávání atraktivního zboží, z používání nelegálních metod nabídky a dodávky, z neplacení daní a poplatků, z kumulace nelegálně získaného a snadno disponibilního kapitálu, který může být po zastření původu legálně investován.

Organizovaný zločin a závažná hospodářská kriminalita tedy typologicky nejsou shodné formy trestné činnosti a z kriminologického hlediska bychom měli existující rozdíly rozlišovat. Pokud ovšem vezmeme v úvahu definici skupiny organizovaného zločinu

¹⁹Jay Albanese, „Where Organized Crime and White Collar Crime Meet: Predicting The Infiltration of Legitimate Business“, in *Contemporary Issues in Organized Crime*, ed. Jay Albanese (New York: Criminal Justice Press, 1995), 55.

z Úmluvy OSN, vidíme, že do značné míry umožňuje zařazení organizované hospodářské kriminality do této kategorie.

K většímu vzájemnému průniku organizovaného zločinu a jiných druhů kriminality, například hospodářské, respektive finanční, nebo pašování zbraní, lidí, apod., přispěl také vývoj trhů, komunikací, technologií v globálním měřítku. Organizovaný zločin se přizpůsoboval spíše nadnárodním než národním změnám. Tyto snahy o modernizaci organizovaného zločinu vyústily ve dva důsledky. Jednak v diverzifikaci aktivit do nových oblastí, jednak v modifikaci tradičních struktur zločineckých organizací. Velké monolitní a rigidní hierarchické struktury zločineckých organizací byly do značné míry identifikovány a ukázaly se být snazším cílem represe. Experti se většinou shodují na tom, že zločinecké organizace přecházejí na pružnější, více decentralizované struktury.

Pravdivost této teze je možné ověřit na porovnání konkrétního příkladu Escobarova kartelu v Medellínu, jehož zlatým obdobím byla 70. a částečně 80. léta, se současnými mexickými kartely. Escobar svou zločineckou organizaci vybudoval jako hierarchickou strukturu, v jejímž čele stál on sám. Když se pak kartel dostal do sporu s kolumbijskými i americkými úřady, stačilo eliminovat z celé organizace její vrcholné představitele a zbytek pak již nebyl akceschopný. Naproti tomu současné mexické kartely operují právě skrze decentralizované struktury. Samozřejmě existuje hierarchie čelních představitelů, ale přežití kartelu na nich není závislé. V případě dopadení nebo eliminace některého z nich další člen jednoduše obsadí jeho pozici a akceschopnost kartelu není výrazněji narušena. Jednotlivé příklady takového vývoje budou uvedeny ve druhé části práce.

Menší organizační jednotky a sítě postavené na vzájemné spolupráci a dohodách jsou efektivnější, bezpečnější, slibují vyšší zisk a rychlejší reorganizaci aktivit podle potřeby, staví na větším využívání specialistů a externistů. Snaha rozvinutých a kvalifikovaných zločineckých organizací o expanzi aktivit do nových oblastí, geograficky i obsahově, je spojena s potřebou nových speciálních znalostí, což vede ke zvýšenému najímání profesionálů ve službách organizovaného zločinu.²⁰

Činnost současných drogových kartelů se v tomto ohledu zdá být poněkud specifickou. Jejich expanze na nové trhy a do nových oblastí není dána primárně touhou rozšířit spektrum aktivit a navýšit vlastní zisky o výnosy z těchto nových aktivit plynoucí, ale spíše operační nutností lépe zajistit a usnadnit samotné obchodování s drogami. V podstatě se tak dá říci, že činnost drogových kartelů nemá horizontální členění v tom smyslu, že by kartel svou

²⁰Sabrina Adamoli et al., *Organized Crime Around the World* (Helsinki: HEUNI, 1998).

pozornost upíral rovnoměrně na několik rovnocenných oblastí kriminální činnosti, kde drogy tvoří pouze jednu z mnoha aktivit. Naopak, drogy jsou ústředním bodem celého podnikání, hlavním zájmem a hlavním zdrojem zisků. Všechny ostatní aktivity, o něž kartel svou činnost rozšiřuje, slouží k zabezpečení plynulosti obchodu s drogami, k jeho usnadnění či expanzi. Kartely uskutečňované pašování lidí a zbraní, korupce, průniky do legálního obchodování a nespočetné další s drogami zdánlivě na první pohled nesouvisející aktivity, je tedy na místě chápat jako operační opatření, ne přímo jako obsahovou expanzi činnosti kartelů. Podrobnějšímu rozboru expanze aktivit drogových kartelů mimo oblast samotného obchodování s drogami bude věnována větší pozornost v následujících kapitolách.

Trestná činnost související s drogami

Vycházíme-li z onoho „ekonomicky-tržního“ pojetí organizovaného zločinu a je-li nyní zřejmá podobnost či rozdílnost s hospodářskou, respektive finanční kriminalitou, je následně nezbytné objasnit, co konkrétně lze pokládat právě za onu „trestnou činnost související s drogami“ (*drug-related crime*), která je hlavní a ústřední aktivitou drogových kartelů. V odborné literatuře se při vymezení uvedeného pojmu používá Goldsteinova klasifikace, původně navržená pro popis faktorů vazby mezi drogami, především heroinem a kokainem, a násilím.²¹ Podle ní lze v tomto směru rozlišovat psychofarmakologické, ekonomicky motivované, a systémové faktory, na jejichž základě se pak odvozuje trestná činnost související s drogami do čtyř základních druhů.

Jako psychofarmakologicky podmíněné trestné činy se označují trestné činy spáchané pod vlivem psychoaktivní látky, v důsledku jejího akutního či chronického užívání.²² Ekonomicky motivovanými trestnými činy se rozumí ty, jež byly spáchány za účelem obstarání prostředků na drogy či drog samotných. Proti tomu jsou kladena zjištění, že kriminální chování často v kariéře pachatele předchází počátku užívání drog, respektive že vazba mezi majetkovou kriminalitou a užíváním drog může fungovat i v opačném směru, kdy trestnou činností si pachatel zvyšuje příjem, což mu až následně umožňuje užívat drogy.²³

Přestože mnozí obchodníci s drogami tyto látky sami konzumují, zařazení jejich deliktů do první kategorie není zcela relevantní, neboť ta pracuje s kriminalitou páchanou jednotlivci

²¹Paul Goldstein, „The Drugs-violence nexus: a tripartite framework“, *Journal of Drug Issues* 15, č. 4 (podzim 1985): 493-506.

²²Alex Stevens, Mike Trace, a Dave Bewley-Taylor, *Reducing Drug Related Crime: an overview of the global evidence*, Report 5 (Witley: Beckley Foundation, 2005).

²³Angela Burr, „Chasing the Dragon: Heroin Misuse, Dependency and Crime in the Context of South London Culture“, *The British Journal of Criminology* 4 (1987): 333-357.

pod aktuálním vlivem drogy, nikoli organizacemi zaměřenými na zisk. Podobně ani druhá kategorie zmíněných zločinů nevystihuje situaci přesto, že zahrnuje obchod s drogami či distribuci. Pokud se jednotlivec k jedné či druhé činnosti uchýlí, obojí probíhá v malé míře a ve výsledku je opět hlavní snahou opět zajistit finance pro nákup za účelem užívání. Pro objasnění povahy činnosti drogových kartelů budou tedy relevantní především zbývající dvě kategorie trestných činů souvisejících s drogami.

Třetí kategorií jsou systémové trestné činy. Mezi ně se řadí trestné činy spáchané v rámci fungování trhů s ilegálními drogami, jako součást činností spočívajících v nabídce, distribuci a užívání drog, typicky se jedná o násilnou kriminalitu, vydírání apod. Vzhledem k tomu, že drogové trhy jsou trhy nezákonné, jsou ti, kdo je chtějí kontrolovat, nuceni využívat prostředky, jako je násilí či korupce.²⁴ Je třeba si uvědomit, že skupiny zapojené do obchodu s drogami soupeří o ohromné zisky, aniž by při tom měly možnost využít ve světě legálního obchodu běžné formální mechanismy nenásilného řešení sporů. Přirozeným důsledkem takového stavu může být právě násilí, jehož jsme svědky na drogových trzích.²⁵ Důsledky systémové trestné činnosti jsou obzvláště citelné v producentských a tranzitních zemích, v našem případě především Peru a Bolívie, sužovaných občanskými konflikty a souvisejícím oslabeným právním prostředním, kde tento druh kriminální aktivity ve formě korupce ve vládních, bankovních či podnikatelských institucích, nebo násilných činů s prvky zločinů proti lidskosti, závažným způsobem narušují chod celé země nebo dokonce regionu.²⁶ Právě do této kategorie spadají drogové kartely, neboť na úrovni celé organizace páchají přesně tento druh trestné činnosti.

Poslední kategorií jsou trestné činy proti drogovým zákonům. Těmi se rozumí trestné činy spočívající v porušení protidrogové a související legislativy. Používá se pro ně také označení primární drogová kriminalita či drogová kriminalita v užším smyslu.²⁷ Někdy se do této skupiny řadí také trestné činy spočívající v nedovoleném nakládání s omamnými a psychotropními látkami či praní špinavých peněz pocházejících z obchodu s drogami. Specifickým aspektem tohoto druhu kriminality je, že při ní drogy nevystupují jako spouštěč či motiv pro kriminální chování, které je trestné i za jiných okolností a bez ohledu na

²⁴ Stevens, Trace a Bewley-Taylor, „Reducing Drug Related Crime“.

²⁵ „Effect of Drug Law Enforcement on Drug-Related Violence: Evidence from a Scientific Review“, International Center for Science in Drug Policy Website, <http://www.icsdp.org/docs/ICSDP-1%20-%20FINAL.pdf> (staženo 23. 3. 2011).

²⁶ Stevens, Trace a Bewley-Taylor, „Reducing Drug Related Crime“.

²⁷ Např. Alena Marešová, a kol., *Drogy a vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy* (Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003), 19-20.

souvislost s drogami, ale podstata této trestné činnosti vyplývá ze samotného charakteru drog jako látek, u kterých stát zakazuje či striktně omezuje možnost nakládání s nimi.

1.2 Proces organizování zločinu

Zatímco předchozí kapitola usilovala o objasnění povahy organizovaného zločinu jakožto aktivity a induktivně poskytla kriminologické vysvětlení povahy hlavních aktivit drogových kartelů, tato kapitola se pokusí vysvětlit organizovaný zločin z hlediska jeho struktury, tedy objasnit proces organizování zločinu obecně, a později tento model aplikuje na organizaci subjektů obchodujících s drogami a následně drogových kartelů. Výsledkem by mělo být pochopení organizace kartelu na všech jeho úrovních, individuálními vazbami mezi jeho členy počínaje a jeho prorůstáním do legálních struktur státu konče.

1.2.1 Síťový přístup

Již výše bylo zmíněno, že termín „organizovaný zločin“ je běžně používán tak, jako by odkazoval na jasný a koherentní fenomén, přičemž pravdou zůstává, že se jedná o vcelku protikladný a rozptýlený konstrukt neustále podléhající proměnám.

Jako cestu k lepšímu porozumění fenoménům běžně pod organizovaný zločin zahrnovaným navrhuje Klaus von Lampe koncept „kriminálně využitelných vazeb“.²⁸ Tento přístup bere vztah mezi kriminálními aktéry jako fixní referenční bod. Bez ohledu na to zda se debata zaměřuje na určité druhy zločinu (jako na zde zkoumaný případ obchodování s drogami, nebo například investiční podvody), či na určité kolektivy („mafiánské syndikáty“ nebo kriminogenní prostředí), nebo dokonce na systémové podmínky (korupční spojení obchodníků, politiků a veřejných činitelů), v každém případě jsou konkrétní účastníci propojeni skrze kriminálně využitelné vazby, které se následně kombinují a vytvářejí kriminální síť.

Tento „síťový přístup“ k analýze organizovaného zločinu rozhodně není zcela novým. Kromě toho, že s ním pracovaly soudní orgány jako s jedním z prostředků při vyšetřování²⁹, byl také použit v mnohých studiích, jež usilovaly o překonání nedostatků tradiční „organizační teorie“ s ohledem na pohyblivý charakter kriminálních mikrostruktur.³⁰

²⁸Klaus von Lampe, „Criminally Exploitable Ties: A Network Approach to Organized Crime“, in *Transnational Organized Crime: Myth, Power and Profit*, ed. Emilio C. Viano, José Magallanes a Laurent Bridel (Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2003).

²⁹R.H.Davis, „Social Network Analysis: An Aid in Conspiracy Investigations“, *FBI Law Enforcement Bulletin* 50, č. 12 (1981): 11-19.

³⁰Viz např. James O. Fickenauer a Elin J. Waring, *Russian Mafia in America: Immigration, Culture and Crime* (Boston: Northeastern University Press, 1998); Francis A.J.Ianni, *Black Mafia: Ethnic Succession in*

Ve zbylé části této podkapitoly se pokusím prokázat relevanci „síťové perspektivy“ v kontextu širšího referenčního rámce zahrnujícího tři úrovně komplexnosti: rovinu individuálních kriminálních sítí a organizací, úroveň ilegálních monopolů a úroveň prolínání legálních a ilegálních struktur.

Kriminálně využitelné vazby

Základní jednotkou jakékoli formy nezákonné spolupráce je kriminálně využitelná vazba mezi dvěma aktéry. Použití termínu „kriminálně využitelný“ namísto pouhého „kriminální“ zdůrazňuje, že v debatě o organizovaném zločinu je zájem upřen nejen na manifest struktury, ale rovněž na latentní, tedy na vztahy, které se aktivují jen sporadicky, jestliže k tomu nastane vhodná příležitost. Aby mohla být vazba pojící dvojici aktérů kriminálně využitelnou, musí vykazovat dvě hlavní charakteristiky: odpovídající kriminální dispozice a nezbytnou míru vzájemné důvěry.³¹

Zdá se pravděpodobné, že jeden aktér zapojený do kriminální činnosti může využít známosti s jiným aktérem za předpokladu, že oba sdílejí podobné kriminální dispozice, jako například vůli podílet se na stejném druhu kriminálního chování, jako je například pašování drog nebo vyloupení banky apod. Otázkou, kde tyto dispozice vznikají, se zabývá obecné kriminologické zkoumání a tento problém tak není specifickým bodem debaty o organizovaném zločinu. Pro potřeby této práce postačí konstatovat, že v tomto bodě musí lidé mít podobné kriminální zájmy a preference.

Jakmile se dva aktéři s odpovídajícími sklony setkají, je nepravděpodobné, že naváží spolupráci čistě na základě společného zájmu o úspěšné završení nějakého projektu. Namísto toho, jejich možná spolupráce bude záviset na vzájemné důvěře. Ta může vycházet z určitého závazného vztahu, jakým je například příbuznost, přátelství v dětství nebo společný výkon trestu.³² Podobný druh vazby se může vytvořit v armádě či zpravodajských službách. Tyto vazby mají společné to, že je zde vysoká míra předvídatelnosti jako výsledek dlouhodobého prověřování osobních kvalit. Podobné pouto nemusí nutně spojovat dva aktéry přímo. Mohou být propojeni skrze prostředníka, který je nějakým způsobem vázán ke každému z aktérů jednotlivě.³³

Organized Crime (Simond and Schuster: New York, 1974); Peter A. Lupscha, „Networks versus Networking: Analysis of an Organized Crime Group“ in *Career Criminals*, ed. G.P.Waldo (Beverly Hills, CA: Sage, 1983), 59-87.

³¹Lampe, „Criminally Exploitable Ties“, 10-11.

³²Viz např. Ianni, „Black Mafia“; Lupscha, „Networks Versus Networking“.

³³Howard Abadinsky, *The Mafia in America: An Oral History* (New York: Praeger, 1981), 83.

Význam vysokého stupně vzájemné důvěry při páchání zločinu bude potvrzen v části věnované přímo mexickým drogovým kartelům. Podstatná část existujících kartelů má, nebo měla, ve svém středu muže spojené příbuzenskými svazky. Například *Cartel de Tijuana*, hned pět bratrů rodiny Arellano Félix nebo *Cartel de Juárez*, Amado a Vicente Carrillo Fuentes. Ne všechny kartely je možné považovat za rodinné podniky, ale výskyt rodinných vazeb je velmi běžný. Původní členové *Los Zetas*, dnes je organizace rovněž považována za kartel, byli všichni členové speciálních jednotek mexické armády.

Přirozeně nelze vyloučit možnost, že se potřebná intenzita vzájemné důvěry časem nevytvoří. Proces postupného získávání důvěry je pozorovatelný například u rekrutování mladých delikventů do zločineckých sítí³⁴ nebo při vyhledávání potenciálních partnerů na ilegálních trzích.³⁵ Příkladem mohou být opět již zmiňovaní *Los Zetas*, kteří vypracovali velmi sofistikovaný systém náboru nových členů a prověřování jejich loajality.

Další otázkou, kterou je třeba se v této souvislosti zabývat, je zdali může být vzájemná důvěra, ať už vyplývající z dřívějšího vztahu nebo postupně získaná, nahrazena jiným prostředkem, jako například materiální odměnou nebo výhružkou použití násilí. Podle Petera Reutera je taková alternativa možná pouze v případě vysokých nákladů, které nevyplývají z „pozitivní neekonomické vazby“.³⁶ Drogové kartely se vzhledem k povaze svých aktivit i počtu členů nemohou vždy spoléhat na existující vzájemné vazby. Několik vedoucích představitelů může pojit dostatečně silné pouto, které nevyžaduje potvrzení výhružkami nebo zastrasováním. Ty jsou naopak běžným nástrojem k zajištění loajality v těch případech, kdy osobní důvěra v zaměstnance nebo obchodního partnera není dostačující.

Shrme-li tedy argument o klíčovém významu kriminálně využitelných vazeb, pak je výsledkem teze, že pro určitého aktéra určuje množina kriminálně využitelných vazeb sociální prostředí, v němž je v daný moment kriminální spolupráce, objektivně i subjektivně, reálnou možností. Rozsah aktivit určitého aktéra pak závisí především na dříve navázaných důvěrných vazbách než na těch, které byly vytvořeny účelově, popřípadě vynuceny násilím či příslibem finanční odměny.

³⁴Ianni, „Black Mafia“, 124.

³⁵Peter Reuter a John Haaga, *The Organization of High-Level Drug Markets: An Exploratory Study* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1989), 45.

³⁶Peter Reuter, *Disorganized Crime: The Economics of the Visible Hand* (Cambridge, MA: MIT Press, 1983), 116.

Sítě a Organizace

Vzájemné vztahy nejsou jedinými determinanty kriminální spolupráce. Příležitosti a omezení rovněž vyplývají z charakteristik celkové sítě kriminálních vztahů, do níž aktér patří.³⁷ Síť je obecně definována jako specifický druh vztahu spojujícího soubor určitých elementů. Různé druhy vztahů vymezují různé sítě i v případě totožné skupiny prvků.³⁸ Tudíž kriminální síť může být definována jako skupina jedinců, kteří jsou spojeni kriminálně využitelnými vazbami. Samotný vznik může proběhnout v zásadě dvěma způsoby. První je úmyslné vytvoření sítě klíčovými organizátory, kteří mají v úmyslu ji využít pro konkrétní účely, tedy jakási „řízená síť“. Druhou možností je, že se síť zformuje v podstatě spontánně jako mechanismus mající za cíl zvýšení efektivity fungování trhu, takový případ se dá označit za „transakční síť“. V případě vzniku kartelu můžeme pozorovat oba procesy v návaznosti. Skupina obchodující s drogami vzniká záměrně jako výsledek rozhodnutí svých členů. Naproti tomu vznik kartelu je již víceméně dán potřebou zefektivnit stávající fungování, proto je zde určitá míra spontánnosti. Co se týče vlastností, které mohou být zdůrazněny při popisu kriminální sítě, těch může být celá řada. Zde budou zmíněny pouze dvě z nich, a sice celková velikost sítě a relativní pozice konkrétních aktérů v rámci dané sítě.

Velikost kriminální sítě, definovaná počtem aktérů spojených přímo či nepřímo kriminálně využitelnými vazbami, je klíčovým faktorem, protože nastavuje úroveň pro podnikání, jež vyžaduje určité množství účastníků. Malá síť dvou nebo tří jedinců se nebude zabývat obchodováním s drogami, protože by nedokázala pokrýt široké spektrum aktivit souvisejících s výrobou, distribucí a prodejem. Velikost rovněž hraje úlohu v otázce možností, které konkrétní jedinec má pro výběr spolupachatelů pro specifické projekty. Relativní pozice aktéra v rámci sítě je, kromě jiného, dána počtem přímých kontaktů na další členy sítě, může být považována za indikátor rozložení moci a vlivu. Toto platí tím více, pokud síť sestává z různých seskupení, které jsou spojeny pouze určitými aktéry, kteří plní funkci jakýchsi zprostředkovatelů při kontaktu mezi nimi.

Jak mnoho případových studií v minulosti prokázalo, kriminální sítě mohou poskytnout rámec pro plynulý průběh i komplexnějších kriminálních operací, neboť jsou dostatečně velké

³⁷Mark Granovetter, „Problems of Explanation in Economic Sociology“ in *Networks and Organizations: Structure, Form and Action*, eds. N.Nohria a R.G.Eccles (Boston, Harvard Business School Press 1992).

³⁸David Knoke a James H. Kuklinski, *Network Analysis* (Newbury Park, CA: Sage, 1982), 12.

pro daný úkol a jejich ústřední postavy jsou schopny poskytnout nezbytnou míru koordinace.³⁹

Závěr, že síťová struktura umožňuje zločincům zvládat komplexnější projekty, vznáší otázku relevance kriminálních organizací v porovnání s kriminálními sítěmi jak v teoretickém, tak v empirickém ohledu. Z empirického hlediska je možné okamžitě zpochybnit existenci kriminálních organizací, vycházíme-li z teze, kterou v roce 1971 přednesl Joseph Albin o *La Cosa Nostra*. Podle něj nešlo o formálně strukturovanou organizaci, ale o síť vztahů mezi kmotrem a klientem.⁴⁰ Ačkoliv je tento případ poněkud zastaralý, upozorňuje na možnost, že v mnoha případech, kde se předpokládá fungování kriminálních organizací, je dost dobře možné, že se ve skutečnosti jedná spíše o určitý počet zločinců propojených kriminálně využitelnými vazbami, kteří spojili své síly čistě pro účely konkrétní spolupráce.⁴¹ Jiná argumentační linie by mohla zpochybnit význam kriminálních organizací na teoretickém základě, prosazující tezi, že organizace mohou být skutečně pochopeny jen jako síť, čímž se hranice mezi sítěmi a organizacemi v podstatě ztrácí.⁴²

Literatura věnovaná organizovanému zločinu prozatím nedospěla k jasnému pochopení konceptů „sítě“ a „organizace“ ani jejich vzájemného vztahu. V mezinárodním prostředí se oba termíny používají víceméně jako synonyma. Některé síť, nebo síťové organizace, jsou chápány jako specifická forma organizace, obvykle takové, která vykazuje nižší stupeň organizační sofistikovanosti.

O poznání přínosnějším se zdá být přístup, který chápe síť i organizace jako projev rozdílných strukturálních dimenzí v jejich konkrétních podobách. Síť je pavučina dyadických vazeb spojujících dvě a více osob. V kontrastu k síti, organizace je více než pouhým součtem svých částí, neboť zahrnuje určitý stupeň integrace. Organizace vytváří vlastní existenci tím, že definuje určitý systém norem a očekávání, jejichž naplnění vyžaduje bez ohledu na individuální zájmy.⁴³ Zde je však třeba zmínit, že síť a organizace nejsou empiricky nezávislé. Organizace se vyvíjejí ze sítí a jsou jimi překračovány, stejně jako každá

³⁹Viz např. Carl B. Klockars, *The Professional Fence* (New York: The Free Press, 1974); Patricia A. Adler, *Wheeling and Dealing: An Ethnography of an Upper-Level Drug Dealing and Smuggling Community* (New York: Columbia University Press, 1985).

⁴⁰Joseph Albin, *The American Mafia: Genesis of a Legend* (New York: Appleton-Century-Crofts, 1971), 264.

⁴¹James O. Fickenaue a Elin J. Waring, *Russian Mafia in America: Immigration, Culture and Crime* (Boston: Northeastern University Press, 1998).

⁴²Nitin Nohria, „Is a Network Perspective a Useful Way of Studying Organization?“, in *Networks and Organizations: Structure, Form, and Action*, ed. Nitin Nohria a Robert G. Eccles (Boston: Harvard Business School Press, 1992), 12.

⁴³Richard H. Hall, *Organizations: Structure and Process*, 3rd ed. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1982), 37-38.

organizace může být definována jako síť, protože její členové jsou samozřejmě propojeni specifickými vazbami.⁴⁴

Důsledky těchto poznání pro studium organizovaného zločinu spočívají ve výzvě k prozkoumání toho kdy, pokud vůbec, se organizace vyvíjí ze sítí a do jaké míry mohou být struktury sítí překryty organizačními strukturami. Na tyto otázky pravděpodobně neexistuje obecně platná odpověď. Dalo by se předpokládat, že kriminální organizace se objevuje v reakci na určité funkční a technické potřeby v rámci mezi stanovených intenzitou tlaku vyvíjeného orgány činnými v trestném řízení. Nicméně zdá se obecně vhodnější hledat konkrétní odpovědi s ohledem na konkrétní formy zločineckých organizací.

Drogové kartely se začaly ze zločineckých sítí formovat ve chvíli, kdy si masivní nárůst poptávky vyžádal vyšší stupeň koordinace, pokročilejší infrastrukturu a kapacity zajišťující operační i logistické nezbytnosti, v neposlední řadě pak bylo potřeba navýšit počet lidí na projektu spolupracujících už kvůli zajištění základních funkcí jako je distribuce a prodej.

Typologie kriminálních organizací

Potřeba rozlišovat mezi různými typy kriminálních organizací je v debatě o organizovaném zločinu široce uznávána a vedla k vytvoření několika typologií. Donald Cressey zdůraznil rozdílné stupně formalizace nebo racionality poznamenané existencí určitých pozic v rámci dělby práce.⁴⁵ Best a Luckenbill sledují v tomto směru podobnou linii, navrhuje, aby se deviantní organizace seřadily podle stupně organizační sofistikovanosti od samotářů, partnerů a zločinců po formální.⁴⁶ Margaret Beare zvolila odlišný přístup a soustředila se na vztah mezi skupinami organizovaného zločinu a společností. Její typologie se skládá z predátorsko-symbiotického a legitimně-nelegitimního kontinua.⁴⁷

Pro účely analýzy by kriminální organizace měly být rozděleny podle funkcí, které plní, a podle stupně jejich strukturální komplexnosti. Kriminální organizace obvykle slouží nejméně jednomu z následujících účelů: ekonomickému, sociálnímu nebo kvazi-vládnímu. Ekonomické organizace jsou vytvářeny za účelem hmotného zisku. Naproti tomu sociální organizace podporuje ekonomické aktivity svých členů pouze nepřímo, pokud vůbec, a to především tak, že pomáhá navazovat kontakty, propaguje solidaritu, čímž vytváří pocit spřízněnosti a propůjčuje tím určitý status v kriminálním prostředí. Z hlediska síťové

⁴⁴Nohria, „Is a Network Perspective...“, 17.

⁴⁵Donald R. Cressey, *Criminal Organization: Its Elementary Forms* (London: Harper Torchbooks, 1972).

⁴⁶Joel Best a David F. Luckenbill, *Organizing Deviance* (Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1982).

⁴⁷Margaret E. Beare, *Criminal Conspiracies: Organized Crime in Canada* (Toronto: Nelson Canada, 1996), 45-49.

perspektivy sociální organizace vytváří a zintenzivňuje kriminálně využitelné vazby. Kvazi-vládní organizace mají rovněž vliv na ekonomické aktivity svých členů, ale ovlivňují i ostatní kriminální aktéři působící v jejich sféře vlivu vytvářením a vynucováním pravidel i řešením sporů.⁴⁸

Koncept komplexnosti pracuje se třemi rozměry: horizontální diferenciací, vertikální diferenciací a prostorovým rozptýlením.⁴⁹ Organizace je horizontálně diferenciována do té míry, do níž rozděluje jednotlivé úkoly mezi své členy v rámci dělby práce. Vertikální diferenciaci se vztahuje na úroveň hierarchizace autority v rámci organizace. Prostorové rozptýlení závisí na počtu lokalit, v nichž organizace operuje.

Ve zvláštních případech výrazně komplexních sítí je možné vyzorovat ještě další, čtvrtý stupeň členění, který vychází z pokročilého stupně vnitřní diferenciaci, a sice, rozdělení na „centrum“ a „periferii“. Tento stupeň členění odkazuje na asymetrické dělení moci a vlivu v rámci sítě i na odlišný status jejích členů.

Centrum sítě je charakteristické intenzivním úzkým propojením mezi jednotlivci, kteří, především v případě „řízené sítě“, zajišťují řídicí mechanismus pro síť jako celek. Obvykle zakladatelé a následně centrální členové kriminálního společenství zahájí určitý druh ilegálního podnikání, řeší případné vnitřní spory, které v jeho průběhu vznikají, a rovněž definují zaměření a nasměrování sítě. Především pro tyto kmenové členy organizace obvykle platí, že jejich vazby vykazují extrémní úroveň vzájemné důvěry, která je možná prakticky jedině v rámci rodinných vztahů. Jak bylo již zmíněno dříve, v případě drogových kartelů je velmi obvyklé, že jejich centrum tvoří členové rodiny nebo blízcí příbuzní.

Naproti tomu periferie vykazuje o poznání volnější vzájemné vazby a menší míru spřízněnosti členů. Přesto, pro síť jsou tyto vlastnosti klíčové, neboť odhalují a využívají „sílu slabých vazeb“.⁵⁰ Ve výsledku tak periferie umožňuje síti operovat na větší vzdálenosti, společensky i geograficky, usnadňuje provedení rozsáhlejších operací i různorodějších aktivit a v neposlední řadě zlepšuje schopnost efektivního sběru informací nezbytných pro fungování sítě.

Kriminální organizace mohou spadat do jedné či více kategorií v rámci zmíněných rozměrů. Například původní účel drogového kartelu byl ekonomický, postupem času se však některé z organizací vyvinuly až na kvazi-vládní úroveň. Ve smyslu komplexnosti je

⁴⁸Annelise G. Anderson, *The Business of Organized Crime: A Cosa Nostra Family* (Stanford: Hoover Institution Press, 1979).

⁴⁹Hall, „Organizations“, 76-94.

⁵⁰Mark Granovetter, „The Strength of Weak Ties“, *American Journal of Sociology* 78 (1973): 1360-1380.

organizace vertikálně diferenciovaná, nikoli však nezbytně podle vzoru vojenského uspořádání, a teritoriálně rozptýlená, s odnožemi působícími v různých částech Mexika a často i Spojených států. U kartelu lze rovněž vyzorovat propracovanou horizontální diferenciaci, včetně formálně rozpracované dělby práce pro specifické úkoly, jakým je například i urovnávání sporů, vymáhání dluhů, ochrana dodávek, praní špinavých peněz, nákup zbraní, nejen klasické úkoly spojené s výrobou, distribucí a prodejem. Dalo by se říci, že drogový kartel se v porovnání s ostatními zločineckými uskupeními nachází v nejvyšších patrech žebříčku organizační sofistikovanosti.

Ilegální monopoly

Debata na téma organizovaný zločin se neomezuje pouze na individuální síť a organizace. Podle obecného názoru je jednou z charakteristických vlastností organizovaného zločinu jeho tendence k monopolizaci.⁵¹ Představa o kriminálních monopolech posouvá zájem od mikrostrukturálního uspořádání ke struktuře celého kriminálního prostředí a ilegálních trhů. I zde je pečlivá konceptualizace důležitá. Je možné rozlišit dva základní druhy ilegálních monopolů. Zaprvé, ovládnutí ilegálního trhu jedinou firmou či skupinou firem sdružených v kartelu, zadruhé, centralizované odčerpávání profitu z ilegálních aktivit skupinou či jednotlivci, kteří ovládají monopol na násilí v dané oblasti.

Dá se předpokládat, že ilegální obchodníci, stejně jako jejich legálně působící protějšky, usilují o eliminaci konkurence a uzavření přístupu na trh. Nicméně, existuje několik pro ilegální trhy specifických faktorů, které činí vytvoření monopolů méně pravděpodobným a z pohledu ilegálních obchodníků svým způsobem i méně žádoucím.

Podnět k vytvoření monopolistické kontroly určitého trhu vychází ze schopnosti zvýšit ceny, aniž by došlo ke ztrátě poptávky.⁵² Tato pobídka je pro ilegální obchod výrazně menší než pro legální podnikání, vzhledem k tomu, že zisky z ilegálních služeb a produktů bývají obvykle vyšší.⁵³ Stejně tak se dá předpokládat, že na ilegálních trzích, na rozdíl od těch legálních, poptávka převyšuje nabídku, takže je „dost pro každého“.⁵⁴ Nakonec, vzhledem k tomu, že nastolení a udržení kontroly určitého trhu vyžaduje koordinované úsilí několika

⁵¹Howard Abadinsky, *Organized Crime*, 4th ed. (Chicago: Nelson-Hall, 1994), 7-8.

⁵²William A. Luksetich a Michael D. White, *Crime and Public Policy: An Economic Approach* (Boston: Little, Brown & Co., 1982), 205.

⁵³Garry W. Potter, *Criminal Organizations: Vice, Racketeering, and Politics in an American City* (Prospect Heights: Waveland Press, 1994), 125.

⁵⁴Garry W. Potter a Philip Jenkins, *The City and the Syndicate: Organizing Crime in Philadelphia* (Lexington: Ginn Custom Publishing, 1985), 59.

aktérů, omezení, která ovlivňují ilegální organizace obecně, budou stejně tak pracovat v neprospěch vytvoření monopolů.

Předpokládejme, že kriminální podnik, v našem případě drogový kartel, bez ohledu na existující překážky, bude přesto usilovat o ovládnutí trhu. Pak nezbývá, než použít násilí k eliminaci skutečné i potenciální konkurence, neboť jiné prostředky, jako například soudně vymahatelné respektování výsad, nejsou pro ilegální obchodníky dostupné.⁵⁵ Úspěšné použití násilí na druhou stranu závisí na zakotvení v dostatečně velkých a silných kriminálních sítích. V první řadě, vazby uvnitř sítě budou muset být využity k náboru úderné síly. Následně, vezmeme-li v úvahu tajnou povahu ilegálních trhů, entita usilující o monopol musí určit, kdo představuje konkurenci, jež má být eliminována, a jaká je potenciální hrozba násilné odvety ze strany oponentů. Jinými slovy, snaha o nastolení monopolu v sobě skrývá určitá nepředvídatelná rizika. Navíc, pokud by se nakonec podařilo některému subjektu trh skutečně ovládnout eliminováním veškeré opozice, není zde jistota, že se mu následně povede úspěšně svázat volné konce vazeb zanechaných jeho konkurenty a zda se podaří je úspěšně integrovat pod vlastní kontrolu. Úspěšné převzetí konkurentova podnikání se dá s úspěchem očekávat pouze v situaci, kdy existují husté sítě a budoucí vládce trhu má již od počátku později kriminálně využitelné vazby na spotřebitele v rámci daného trhu. Z toho důvodu je obecně možné předpokládat, že monopolizace trhu nastává spíše jako výjimka vyplývající za vhodných podmínek, než jako obecné pravidlo.

Zkoumaný případ drogových kartelů je v tomto směru poněkud specifický, neboť tendence k monopolizaci vychází z hlavního imperativu tohoto druhu podnikání, kterým je neustálá snaha o maximalizaci zisku. Vlastně tím spadá do oné kategorie výjimek. Hlavní překážkou pro kartel, v jeho snaze o vytvoření absolutního monopolu v podmínkách Mexika, není nedostatek ochoty k páčání trestných činů, neschopnost převzít distribuční kanály konkurentů nebo nedostatečně rozvinutá síť spotřebitelů. Zde je hlavní překážkou neschopnost fyzicky ovládnout tak rozsáhlý prostor, jakým je území Mexika. Monopol vyžaduje nejen zlikvidovat konkurenci, ale rovněž předejít vzestupu soupeřů v budoucnu, což podle mého názoru není fakticky možné, neboť by to vyžadovalo lidské a logistické kapacity, kterými kartely v současné době nedisponují. Navíc se nezdá pravděpodobné, že by jich někdy mohly dosáhnout.

⁵⁵Luksetich a White, „Crime and Public Policy“, 207.

Naproti tomu ilegální monopol na násilí je zcela jiná záležitost. V podstatě to vyžaduje vydírání ilegálních obchodníků tím, co Alan Block nazval „mocenskými syndikáty“.⁵⁶ Z dlouhodobé perspektivy je vydírání efektivní jen v tom případě, že se vydíraný domnívá, že platbou jednomu mocenskému syndikátu se vlastně pokrývá hrozba vydírání obecně. Vytvoření monopolu na násilí pak pro mocenské syndikáty představuje nezbytnou podmínku přežití. I zde hraje transparentnost určitého prostředí podstatnou roli. Jednak s ohledem na určení identity konkurence a jejich možností, ale také s ohledem na přístup k obětem vydírání. Vyděrači musí monitorovat aktivity svých obětí.⁵⁷ To vyžaduje, aby vydírající i vydírání patřili do sítě, kde jsou informace o kriminálních aktivitách široce rozšířené, pokud oběti nenabízejí ilegální zboží a služby široké veřejnosti. Nicméně i v tomto případě zakotvenost vyděračů a jejich obětí v rámci kriminální sítě může hrát roli, neboť se tím otevírá příležitost pro třetí stranu, která může předstírat, že jedná jménem mocenského syndikátu. V husté kriminální síti by oběti byly schopny ověřit si, komu skutečně vyplácejí peníze.⁵⁸

Pokud však odhlédneme od tohoto rizika, nastolením monopolu na násilí by si drogový kartel mohl zajistit mocenskou nadvládu tam, kde není schopen uplatnit fyzickou nadvládu. V případě, že by monopol na násilí byl skutečně dosažen, pak by fyzická dominance pravděpodobně ani nebyla zapotřebí, neboť potřebného efektu by bylo dosaženo. Navíc, ovládání území tímto způsobem s sebou nese značné logistické úspory. Pokud by se některému kartelu podařilo prosadit monopol na násilí, pak připadá v úvahu teoretická možnost, že by svou moc mohl promítnout i do monopolu na trhu. Taková situace však doposud nenastala. Nejblíže k nastolení monopolu na násilí mají v současné době nejspíše *Los Zetas*. Ovšem zda se jim podaří rozšířit svou aktuálně stále převážně lokální nadvládu plošně na celé Mexiko se podle mého názoru nedá v současné době odhadnout.

Ve výsledku se tak zdá pravděpodobné, že existuje přímý vztah mezi velikostí a silou kriminální organizace a vznikem ilegálních monopolů. Ilegální monopoly budou mít tendenci objevit se jen v prostředí husté sítě kriminálně využitelných vazeb. Ve větším měřítku je pak pravděpodobnější najít méně rozvinuté formy koordinace, například v podobě teritoriálních úmluv. Naproti tomu soudržné kartely mezi kriminálními skupinami bez přítomnosti vzájemné důvěry pravděpodobně ztroskotají, dříve či později, pokud samozřejmě vůbec vzniknou.

⁵⁶Alan Block, *East Side, West Side: Organizing Crime in New York 1930-1950* (New Brunswick: Transaction Publishers, 1983).

⁵⁷Thomas C. Schelling, „What is the Business of Organized Crime?“, *Journal of Public Law* 20, č. 1 (1971), 78.

⁵⁸Diego Gambetta, *The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection* (Cambridge: Harvard University Press, 1993), 124-126.

Spojení mezi ilegálními a legálními strukturami

Poučení z bližšího zkoumání kriminálních struktur je takové, že záležitosti s nimi spojené jsou obvykle o poznání složitější a v mnoha ohledech zcela odlišné povahy od obecných představ široké veřejnosti, které jsou často silně poznamenány obrázkem komplexního mafiánského syndikátu. Podobně je tomu tak i ve vztahu mezi kriminálními strukturami a legitimními společenskými institucemi. Podle oficiální rétoriky je organizovaný zločin v nesmiřitelném konfliktu se společností, neboť ohrožuje politický, společenský a ekonomický pořádek infiltrací do legálně pracujících obchodních subjektů a korumpováním vládních úřadů i bezpečnostních složek. Z hlediska síťové perspektivy však vypadá situace o poznání jinak.

Opět je na místě vyhnout se zobecňování. Ne všechny kriminální sítě mají stejnou výchozí pozici, co se týče zasahování do legálních společenských institucí. Pro vyjasnění tohoto problému navrhuje Klaus von Lampe následující typologii, která bere v úvahu heterogenitu společnosti a stupeň společenské integrace kriminálních sítí.⁵⁹ Podle ní existují čtyři základní konstelace. První, s nejnižším stupněm sociální integrace kriminálních sítí, je taková, kde je homogenní společnost konfrontována s izolovanými kriminálními skupinami, obvykle operujícími ze základny v zahraničí. Druhá konstelace existuje v heterogenní společnosti s jasně definovanými subkulturami, jako jsou například marginalizované etnické menšiny, v nichž jsou kriminální sítě zakořeněny. Třetí konstelaci je možné nalézt v homogenní společnosti, kde jsou ilegální aktivity provozovány „ctihodnými občany“, například zdánlivě legálně podnikajícími obchodníky, kteří páchají investiční podvody. Čtvrtá konstelace se vztahuje na společnost, která je podobně nezasažená výraznějšími rozdíly, kde ovšem mocenské pozice v rámci legitimních institucí jsou v držení členů kriminálních sítí. Příklady této nejvyšší formy sociální integrace kriminálních sítí poskytují skandály zahrnující státem organizované ilegální obchody se zbraněmi nebo ilegální financování politických stran. První dvě situace zapadají do zažitého obrazu konfrontace mezi organizovaným zločinem a společností, zatímco dvě zbývající odkazují na více integrující vztah. Záleží na individuální preferenci ve volbě perspektivy, jak kdo posoudí onu „hrozbu v podobě organizovaného zločinu“.

Zdá se rozumné předpokládat, že kriminální nebo korupční vazby mezi aktéry uvnitř i vně legálních společenských institucí by měly být stejné povahy jako ty, které pojí kriminální aktéry v dalších ilegálních prostředích. Vskutku, výzkumy ukazují, že existuje tendence, že

⁵⁹Lampe, „Criminally Exploitable Ties“.

oba aktéři korupce jsou spojeni dříve vytvořenými vazbami.⁶⁰ V důsledku toho členové společensky izolovaných sítí budou muset překonat ty největší obtíže ve snaze ovlivnit legální instituce. I kdyby disponovali značnými prostředky i ochotou k násilí, stále by čelili podstatným společenským a kulturním bariérám, jež by jim zamezovaly přístup k veřejným činitelům. Šance členů kriminálních sítí marginalizovaných subkultur by pravděpodobně nebyly o moc lepší. I tam, kde existují korupční vazby, je pravděpodobné, že spojí kriminální síť pouze s jednotlivými úředníky, navíc s těmi v nižších patrech hierarchie, ne s celou kriminální sítí uvnitř legálních institucí. Naopak tam, kde kriminální síť tvoří členové většinové společnosti, existují minimální, nebo žádné, společenské a kulturní překážky v přístupu k veřejným činitelům, neboť se pohybují ve stejných kruzích. V případě elitních kriminálních sítí problém přístupu k procesu rozhodování vůbec neexistuje.

Tyto úvahy naznačují, že schopnost uplatňovat nezákonný vliv na legální instituce se zvyšuje se stupněm sociální integrace kriminální sítě. Pokud tomu tak skutečně je, pak je překvapivý přístup, s jakým se k problematice staví média, politici a často i bezpečnostní složky. Pozornost se soustřeďuje především na ony „méně“ závažné a méně sofistikované projevy organizovaného zločinu a ne na síť s největším korupčním potenciálem. V této souvislosti je vhodné dodat, že společensky dobře integrované kriminální síť mají větší potenciál díky lepšímu přístupu k procesu rozhodování, ale rovněž díky komparativní výhodě vyplývající z jejich statusu, bohatství a „možnosti uvalit kriminální podezření na konkurenci spíše než samy na sebe.“⁶¹

Ve výsledku je tak možné říci, že vrcholným stádiem evoluce kriminální organizace není schopnost efektivně vzdorovat úsilí státních institucí a bezpečnostních složek o její zničení, ale schopnost struktury státu infiltrovat a prostřednictvím například korupce paralyzovat, čímž se znemožní jakékoli efektivní úsilí státu o potlačení kriminální organizace.

1.3 Drogový kartel

Shrneme-li výše zmíněné definice a závěry, zjistíme, že v obecné rovině kriminologické analýzy se drogový kartel formálně nijak zásadně neliší od ostatních sofistikovanějších skupin organizovaného zločinu a ve většině případů vykazuje totožné znaky. Jeho hlavním specifickým je klíčová orientace na obchodování s drogami, jejich výrobu, distribuci a prodej. Ostatní aktivity, jimiž se zabývá, by se z velké části daly zařadit do kategorie opatření pro

⁶⁰John A. Gardiner a Theodore R. Lyman, *Decisions for Sale: Corruption and Reform in Land-Use and Building Regulation* (New York: Praeger, 1978), 156.

⁶¹Vincenzo Ruggiero, *Organized and Corporate Crime in Europe: Offers That Can't Be Refused* (Aldershot: Dartmouth Publishing Co., 1996), 155.

zajištění vlastního operačního prostředí, tedy ochrany svého podnikání a jeho dalšího rozvoje, což ovšem není charakteristika v kontextu kriminálního prostředí nijak unikátní.

Jsou zde však přinejmenším dvě věci, jež musí být v souvislosti s drogovým kartelem zmíněny, a které by se daly považovat za důležité rysy odlišující ho od ostatních kriminálních organizací. První z nich je samotné označení „kartel“, namísto pouhého „skupina organizovaného zločinu obchodující s drogami“. Pojem kartel je ekonomickým termínem, který *United Kingdom's Office of Fair Trading* označuje v té nejjednodušší formě jako „dohodu mezi firmami navzájem spolu nesoupeřit“, přičemž se jedná o dohodu „tajnou, verbální a neformální“.⁶² Jiná definice jej představuje jako: „koluzivní neboli smluvní oligopol, kdy je odvětví reprezentováno skupinou firem chovajících se jako monopol s mnoha závody. Cílem kartelu je maximalizovat celkový zisk daného odvětví.“⁶³ Členové kartelu se obvykle dohodnou na cenách, na objemu výstupů, na slevách, úvěrových podmínkách, na oblastech, které budou zásobovat a na zákaznících, jimž budou dodávat.⁶⁴ Již samotné označení kriminální organizace pojmem „kartel“ tedy vlastně odkazuje na fakt, že se jedná o soubor několika propojených spolupracujících subjektů, nikoli o vertikálně uspořádanou hierarchickou strukturu. Obecné charakteristiky takovéto „síťové struktury“ byly již blíže prozkoumány dříve.

Zadruhé, rozdíl mezi „kartelem“ a „skupinou organizovaného zločinu obchodující s drogami“ je ten, že kartel představuje splynutí nezávislých organizací, které se rozhodly spolupracovat pod vedením konkrétních představitelů, často i konkrétního hlavního vůdce, nebo skupiny vůdců. Skupiny organizovaného zločinu obchodující s drogami se tak vlastně spojují a vytváří kartel. Přesto, že kartel je tvořen jednotlivými skupinami, neznamená to analogicky, že každá skupina obchodující s drogami je součástí kartelu.

⁶² „What is a cartel?“, Office of Fair Trading website, <http://www.offt.gov.uk/OFTwork/competition-act-and-cartels/cartels/what-cartel> (staženo 10. 5. 2011).

⁶³ Bronislava Hořejší, et al., *Mikroekonomie*, 4. rozšířené vydání (Praha: Management Press, 2008), 333.

⁶⁴ „What is a cartel?“, Office of Fair Trading website, <http://www.offt.gov.uk/OFTwork/competition-act-and-cartels/cartels/what-cartel> (staženo 10. 5. 2011).

2. Mexiko: od vývozu marihuany k drogové válce

Počátky moderního drogového průmyslu na amerických kontinentech lze vysledovat do 60. let 20. století, kdy jedním z vedlejších produktů probíhajících společenských a kulturních změn, především ve Spojených státech amerických, ale i v mnoha zemích Latinské Ameriky, byla rostoucí konzumace ilegálních narkotik, zpočátku především marihuany. Prudký nárůst poptávky po této komoditě přirozeně stimuloval nabídku, která pro USA tradičně přicházela z Mexika. Tak se po přibližně dvou desetiletích útlumu opět obnovily historicky velmi čilé americko-mexické drogové obchodní trasy.

Nárůst objemu obchodu s drogami přirozeně vyžadoval lepší infrastrukturu pro pašování, zajišťování nových distribučních kanálů a obecně pokročilejší logistické zajištění složitějších transakcí, díky nimž se do Spojených států dostávaly tuny marihuany. Před skupinami organizovaného zločinu stála tedy výzva přizpůsobit se novým podmínkám a vytvořit organizaci schopnou pokrýt veškeré nezbytnosti spojené s pěstováním, distribucí a prodejem marihuany. Z toho důvodu je možné považovat 60. léta považovat rovněž za období, kdy se začaly vytvářet struktury, z nichž se pak v 70. letech zrodily dnešní drogové kartely.

Marihuana přirozeně znamenala pro organizovaný zločin spojený s drogami obrovský stimul a zapříčinila jeho kvalitativní i kvantitativní expanzi. Co se však dá považovat za skutečnou revoluci v moderním drogovém průmyslu je moment, kdy generace marihuany objevila kokain. Jeho nástup v polovině 70. let vynesl na výsluní drogového podnikání Kolumbii, která do konce dekády v podstatě ovládla největší trh ve Spojených státech, a svou dominanci si udržela až prakticky do poloviny 90. let. Mexiko, tradiční dodavatel USA, při tom zůstalo jakoby stranou a na „kokainové vlně“ se nesvezlo.

Tato kapitola je věnována objasnění důvodů, které zapříčinily strmý vzestup Kolumbie, umožnily jí ovládnout obchod s kokainem a způsobily, že si Mexiko vydobylo zpět svou pozici hlavního dodavatele drog do USA až poté, kdy spojené ekonomické, politické a vojenské úsilí Washingtonu a Bogoty nejprve donutilo kolumbijské kartely spoléhat se na Mexiko jako na hlavní distribuční kanál do USA a později zásadním způsobem oslabilo jejich celkovou akceschopnost natolik, že se organizace v Medellín, Cali a ve Valle del Cauca staly jen odleskem dřívější slávy.

2.1 Kolumbie: místo vzniku moderního drogového kartelu

Rozmach ilegálního drogového průmyslu v Kolumbii vyvolává několik zásadních otázek. Z nich nejvýznamnější jsou: proč právě Kolumbie dosáhla tak významné role v rámci tohoto odvětví a proč právě Kolumbijci vytvořili a ovládli moderní kokainový marketingový systém? Objevilo se několik pokusů o jejich zodpovězení. Vzhledem k tomu, že kokain je dominantní drogou v kolumbijském pantheonu, většina dostupné literatury rozebírající ilegální narkotika v Kolumbii se soustřeďuje právě na něj.

Existuje širší shoda, že jedním z klíčových faktorů je již samotná geografická poloha Kolumbie, na půl cesty mezi největšími producenty koky, Bolívií a Peru, a lukrativními drogovými trhy, především ve Spojených státech amerických a později i v Evropě. Obě cílové oblasti jsou vcelku snadno dostupné přes území Střední Ameriky, respektive po moři. Nicméně samotná poloha není jediným faktorem zodpovědným za kritický význam Kolumbie v rámci jihoamerického drogového průmyslu. Scott B. MacDonald zmiňuje tři další významné prvky. Zaprvé, rozlehlé kolumbijské pralesy, které významně usnadňovaly ukrytí tajných drogových laboratoří a přistávacích ploch. Zadruhé, podnikatelské nadání Kolumbijců, které umožnilo vytvořit sofistikovaný rafinérský a marketingový systém. Zatřetí, přítomnost dostatečně početné kolumbijské komunity ve Spojených státech amerických, jež poskytla základ, z něhož se později rekrutovali členové distribuční sítě.⁶⁵ Podstatné je, že všechny tyto faktory zafungovaly ve vzájemné kombinaci a interakci. Ostatní země regionu sice rovněž disponovaly některými z těchto faktorů, ale ne všemi naráz, přičemž žádný z nich se nevyrovnal původní výhodě v podobě zeměpisné polohy. K MacDonaldu se v jeho argumentaci připojuje i David K. Whynes, který rovněž přikládá největší váhu poloze Kolumbie a jejímu potenciálu dosáhnout území USA vzduchem i po moři.⁶⁶

Jiné analýzy upřednostňují odlišný soubor faktorů, přičemž spojují prostředí, ekonomické a kulturní předpoklady. Mario Arango například zastává názor, že kokainový průmysl v Kolumbii se rozrostl jako reakce antiochijských obchodníků na zásadní ekonomické změny vyplývající z několika příčin.⁶⁷ Od 40. do 70. let 20. století se v oblasti Medellín úspěšně rozvíjel textilní průmysl. V polovině 70. let začalo toto odvětví kvůli rozmachu pašování v oblasti postupně upadat, což přivodilo rostoucí nezaměstnanost.

⁶⁵Scott B. MacDonald, *Dancing on a Volcano: The Latin American Drug Trade* (New York: Praeger Publishers, 1988), 29.

⁶⁶David K. Whynes, „The Colombian Cocaine Trade and the 'War on Drugs'“, in *The Colombian Economy: Issues of Trade and Development*, ed. Alvin Cohen a Frank Gunter (Boulder, CO: Westview Press, 1992), 329-352.

⁶⁷Mario Arango, *Impacto del narcotráfico en Antioquia*, 3rd ed. (Medellín, Colombia: J. M. Arango, 1988).

Pašování, jakožto předmět podnikání a zdroj obživy, mělo v Antiochii dlouho tradici a obecně se nepovažovalo za nic zavrženíhodného. Společenský status byl odvozen od úrovně osobního bohatství bez ohledu na jeho původ. Přijmeme-li tuto argumentaci, pak se Medellín stal ideálním prostředím pro rozmach kokainu jako nového artiklu pro pašování. Existuje i názor, že drogový průmysl vyrostl v Kolumbii spíše náhodou, neboť severoameričtí překupníci s nedostatkem geografických vědomostí o Jižní Americe si často pletli Bolívii s Kolumbií jako hlavního producenta koky a zpracovatele kokainu. Kolumbijští pašeráci v Panamě toho využili a díky svým obchodním dovednostem si dokázali prosadit vlastní místo v distribučním řetězu.⁶⁸

Richard B. Craig na tento argument navazuje, když tvrdí, že kolumbijské prostředí bylo obzvláště vhodné pro rozvoj drogového průmyslu, především díky místnímu kladnému vztahu k pašování, masivnímu rozmachu ilegálního obchodování v 70. letech a rovněž díky odhodlání Kolumbijských překupníků uchýlit se k brutálnímu násilí jako obchodní taktice.⁶⁹ Rainer Dombois zdůrazňuje, že nedostatečný vliv státní moci v mnohých odlehlých oblastech země, rozsáhlá korupce veřejných institucí a přítomnost aktivního guerillového hnutí vytvořily příznivé prostředí pro rozvoj drogového průmyslu.⁷⁰ Eduardo Sarmiento je toho názoru, že Kolumbijci si dokázali vytvořit komparativní výhodu v rámci drogového obchodování tím, že zdokonalili technologii nezbytnou k prolomení nebo obejití protidrogových zákonů ve zpracovatelské i spotřebitelské zemi. Pod pojmem technologie Sarmiento rozumí i schopnost uplácet a zastrašovat, a zejména pak kapacitu efektivně využít ekonomický přebytek.⁷¹ Právě posledně zmíněný bod je důležitý, neboť zisky plynoucí z drog jsou natolik vysoké, že umožňují obchodníkům zajistit si potřebnou ochranu svého podnikání.

Přesto, že jsou všechny tyto názory přesvědčivé, stále neposkytují konečné odůvodnění toho, proč právě Kolumbie zaujala prominentní místo v mezinárodním obchodu s drogami. Vezmeme-li v úvahu obrovský rozdíl mezi výrobní a konečnou cenou při pouličním prodeji, například ve Spojených státech amerických, spolu s vysokou hodnotou připadající na objemovou a váhovou jednotku kokainu, pak ani faktická vzdálenost ani náklady na dopravu nehrají v otázce umístění výrobních základen nijak zásadní roli.

⁶⁸Mario Arango a Jorge Child, *Narcotráfico: imperio de la cocaína* (México, DF: Editorial Diana, 1987), 128.

⁶⁹Richard B. Craig, „Colombian Narcotics and United States-Colombian Relations“, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 23, č. 3 (August 1981): 246.

⁷⁰Rainer Dombois, „Por qué florece la economía de la cocaína justamente en Colombia?“ in *Economía y política del narcotráfico*, ed. Juan G. Tokatlian a Bruce Bagley (Bogotá, Colombia: Ediciones Uniandes, 1990), 109-116.

⁷¹Eduardo Sarmiento, „Economía del Narcotráfico“, in *Narcotráfico en Colombia: dimensiones políticas, económicas, jurídicas e interaccionales*, ed. Carlos G. Arrieta et al. (Bogotá, Colombia: Tercer Mundo Editores-Ediciones Uniandes, 1990), 33.

Geopolitický argument, jakkoli racionální, tak stále uspokojivě nevysvětluje, proč se výrobní proces ze všech zemí soustředil primárně do Kolumbie, uvážíme-li, že relativní jednoduchost rafinace kokainu by stejně tak umožňovala vytvořit výrobní místa podstatně blížeji oblastem produkujícím potřebný surový materiál. Podobně tento argument nevysvětluje ani skutečnost, že Kolumbijci ovládli marketing i přepravu související s kokainovou pastou i konečným produktem, kokainem. Na rozdíl například od zemí karibské oblasti, Kolumbie nemá z hlediska přepravy nejideálnější polohu, především pokud jde o marihuanu. Ta je oproti kokainu podstatně objemnější a už proto je výhodnější vyrábět a zpracovávat ji co nejbliže trhu, v případě Spojených států se tak přirozeně nabízí jako vhodnější především Mexiko a střední Amerika.

Další zmíněné faktory, rostoucí nezaměstnanost, korupce a tradice v pašování, platily stejnou měrou i pro jiné země, především Peru, kde má navíc produkce i konzumace koky rovněž dlouhou historii. Co se týče kauzálního vztahu mezi úpadkem textilního průmyslu a pašováním, je stejně dobře možné chápat příčinnou souvislost v opačném směru. Úpadek zpracovatelského sektoru v Medellínu mohl být způsoben revalvací měny související s exportem ilegálních drog.⁷² Podobně komplikace v textilním průmyslu, přičítané na vrub soupeření s pašováním, mohly rovněž souviset s vývozem drog, který přinášel cizí měnu potřebnou pro nákup kontrabandu, což poskytlo další stimul pro samotné pašování.

Co se týče relevance sociologického pohledu, že společnost v Antiochii a jí vyznávané hodnoty poskytly jedinečný předpoklad pro obchodování s drogami, neobstojí toto tvrzení s ohledem na fakt, že drogové kartely vznikaly i mimo tuto oblast a navíc některé z vůdčích postav například kartelu v Medellínu, konkrétně Carlos Lehder a Gonzalo Rodriguez-Gacha, nepocházeli z Antiochie.

Možnost, že by si distributoři pletli Kolumbii s Bolívií, ta jistě existuje, ovšem v tak choulostivém podnikání, jako je pašování, se úspěch bez alespoň minimálních geografických vědomostí zdá přinejmenším nepravděpodobný. Tato teze se tedy nejeví příliš nosnou.

Narůstající nezaměstnanost často motivuje hledání alternativních zdrojů příjmu, avšak prokázání přímé souvislosti mezi úrovní nezaměstnanosti v Medellínu a rozvojem drogového průmyslu by vyžadovalo detailnější průzkum. Zdá se pravděpodobné, že vysoká nezaměstnanost spolu s kulturními výstřednostmi mohly přispět například k rozmachu gangů

⁷²Francisco E. Thoumi, „Why the Illegal Psychoactive Drugs Industry Grew in Colombia“, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 34, č. 3, Special Issue: Drug Trafficking Research Update (podzim 1992), 42.

nájemných vrahů, *sicarios*, ovšem její vztah k rozvoji obchodní stránky drogového průmyslu je o poznání méně průkazný.

Z ekonomického hlediska je přitažlivým argument zdůrazňující zvláštní taktiku, aplikovanou Kolumbií v tomto konkrétním druhu podnikání, založenou na korupci, zavražďování a především schopnosti zužitkovat přebytky v oblasti výnosu z drogového podnikání. Na druhou stranu tento přístup, který Sarmiento navrhuje, není z teoretického ani metodologického pohledu zcela vyhovujícím. V teoretické rovině by bylo žádoucí prokázat, že ona kolumbijská komparativní výhoda, spočívající ve schopnosti využít ekonomický přebytek k ochraně samotného podnikání, je skutečně unikátností, kterou jiné země nedisponují. To by však bylo velmi problematické, ne-li neprokazatelné. Například Panama, kde navíc odpadla nutnost převodu měny, měla pro tyto účely mnohem více vyhovující finanční systém, který byl běžně využíván pro skrytí různých i mezinárodních finančních machinací a dalších ilegálních aktivit, nejen těch souvisejících s drogami. Z hlediska metodologie, považovat institucionální prostředí za jeden z produkčních faktorů firmy umožňuje pominout institucionální nedostatky namísto toho, aby byly konfrontovány. Produkční funkce firmy je obvykle definovaná jako hmotný vztah mezi vstupy a výstupy, přičemž tento vztah je nezávislý na struktuře trhu i na institucionálním rámci, v němž firma působí. Pokud se do produkčních faktorů zahrne korupce a zavražďování, pomine se tím skutečnost, že se jedná o projevy a důsledky upadajícího institucionálního prostředí. Skutečné produkční faktory mají pozitivní produktivní hodnotu a předpokládá se, že budou podporovány, neboť přispívají k tvorbě hrubého domácího produktu.⁷³

V následujících odstavcích se budu krátce věnovat vlastnostem i povaze produkce a zpracování kokainu, pokusím se rovněž identifikovat zdroj přidané hodnoty, kterou produkt v průběhu své cesty od výrobce ke spotřebiteli získává. Následně se pokusím objasnit podstatu kolumbijské mezinárodní výhody v rámci drogového průmyslu. Unikátnost Kolumbie nespočívala v tom, že by disponovala vlastností, kterou by žádná jiná země nevykazovala, ale v kombinaci prvků, které společně vytvořily ideální prostředí právě pro rozmach drogového podnikání.

Pěstování koky je velmi závislé na faktorech, jako je lokalita a klima. Vzhledem k množství a objemu lístků koky, je rozumnější přeměnit vcelku nenáročným procesem tento surový materiál na kokainovou pastu a to co možná nejbližší místu pěstování. Po získání této pasty se transport stává o poznání jednodušším a její přeměna v konečný produkt je pak již

⁷³Thoumi, „Why the Illegal...“, 44.

možná prakticky kdekoliv. Z tohoto důvodu jsou tak jednotlivá stadia zpracování kokainu na sobě vzájemně vcelku nezávislá a nejedná se o klasický výrobní proces, kdy na sebe jednotlivé výrobní fáze navazují a obvykle se celý proces odehrává na určitém místě.

Ani přidaná hodnota, kterou produkt s postupujícím stupněm zpracování nabývá, nestoupá způsobem, jaký je obvyklý u legálně vyráběného zboží. Přidaná hodnota není v každém stupni zpracování stejná. Její výše přímo závisí na míře rizika spojeného s konkrétní fází zpracování. Ilegální povaha obchodování a rizika z něho vyplývající jsou hlavním zdrojem vysoké přidané hodnoty při zpracování a výrobě kokainu. Farmáři v Bolívii a v Peru dostávají velmi malý podíl z konečné prodejní ceny, neboť nesou relativně malé riziko. Míra rizika narůstá především v marketingové a distribuční fázi, proto i drtivá většina konečného profitu z prodeje připadá těm, kdo realizují tyto koncové fáze celého procesu.⁷⁴

Vzhledem k tomu, že je celý proces závislý především na míře rizika spojeného s prodejem a distribucí, nikoli na samotném místě zpracování, je přirozenou snahou koncentrovat nejrizikovější fáze procesu do míst, kde je očekávané riziko co možná nejmenší. Pro pochopení kolumbijské výhody spojené s tímto druhem podnikání je třeba se zaměřit na faktory, které uvedené riziko minimalizují. Po dlouho dobu existovaly v Kolumbii podmínky, které společně minimalizovaly rizika drogového průmyslu, přitahovaly proces rafinace kokainu, umožňovaly Kolumbijcům kontrolovat obchod s lístky koky v Peru a Bolívii a zpřístupnily jim kokainový trh ve Spojených státech amerických. Dalo by se dokonce říci, že si Kolumbie v těchto aspektech drogového průmyslu vytvořila absolutní komparativní výhodu.

Hlavní výhoda Kolumbie, jakožto místa pro produkci ilegálních narkotik, vyplynula z narůstající delegitimizace vládního systému, především v druhé polovině 20. století. V tomto období se významně oslabilo celé státní zřízení i jeho instituce. Od Bolívarovy smrti, v roce 1830, se Kolumbie pyšní demokratickým zřízením, avšak nikdy jí nebyl dopřán poklidný politický vývoj. Vláda byla slabá, formálně i historicky. V odlehlých regionech na jihu a na západě vždy existovaly oblasti jen lehce dotčené národem, vládou nebo zákonem.

Ve 20. století prošla kolumbijská společnost četnými změnami. Země se vyvinula z tradiční rurální společnosti, v níž se před-kapitalistické instituce a výrobní vztahy soustřeďovaly do *haciendas*, do městské ekonomiky založené na průmyslu a službách, jež vyžadovaly nové instituce a nový systém pracovních vztahů, aby mohly bez konfliktu fungovat. Společnost naneštěstí selhala ve snaze dostát novým požadavkům, které na ni byly

⁷⁴Arango a Child, „Narcotráfico“, 125-126.

kladeny, a nevytvořila potřebné instituce, jež by se dostatečně rychle adaptovaly na změněné podmínky. Výsledkem byl hluboká institucionální krize.⁷⁵

Tradiční uzavřený politický systém, založený na politických stranách kontrolovaných zemědělskými ekonomickými elitami, jejichž vlastní moc se odvozovala z politického a ekonomického vlivu na obyvatelstvo pracující na *haciendas*, se nedokázal dostatečně a zavčas otevřít, aby přijal nově vznikající skupiny. Jak se společnost modernizovala, představitelé starého pořádku usilovali o udržení u moci a zachování *statu quo*. Podařilo se jim udržet moc, ovšem jen za cenu postupné delegitimizace režimu a vysoké míry násilí.⁷⁶

Násilí pronásleduje Kolumbii jako biblický mor. Dvě hlavní politické strany, Liberální a Konzervativní, spolu jen v 19. století bojovali v osmi občanských válkách kvůli představě o roli státu a církve. V roce 1949 započala nová, nevyhlášená občanská válka, období násilí rozsahem i povahou tak bezprecedentního, že vešlo ve známost jednoduše jako *La Violencia*. Odhaduje se, že v této době přišly o život asi 3% kolumbijské populace.⁷⁷ V době krátce po druhé světové válce procházela kolumbijská společnost změnami. Rostoucí urbanizace, industrializace a rozvíjející se infrastruktura, to vše ohrožovalo tradiční rurální zájmy. Právě v tomto prostředí *La Violencia* vypukla.

Období brutálního násilí nakonec vyústilo až v nástup vojenské diktatury generála Gustava Rojas v roce 1953. Po pěti letech se k moci dostali více demokraticky smýšlející důstojníci a vytvořením národního plánu zaručili na příštích šestnáct let liberálům i konzervativcům podíl na moci prostřednictvím pravidelného pětiletého střídání se v obsazení funkce prezidenta a rozdělením dalších veřejných funkcí. Pro ostatní politické subjekty byla legitimní cesta k podílu na moci zablokována. Takový systém v zásadě znemožnil uskutečnění jakýchkoli zásadních reforem nebo vládou vedeného sociálního vývoje, neboť rozhodnutí jedné strany mohly být v následujícím období zrušeny druhou. Rozdíly mezi oběma stranami se však postupně smazávaly, udržení moci se stalo hlavním cílem. Rozmohla se korupce a klientelismus. Ekonomika expandovala do nových odvětví a vláda na sebe brala stále více funkcí. S rostoucími pravomocemi ovšem klesala efektivita při jejich plnění. Důsledné dodržování práva kolísalo. Nejvážnějším problémem byla ztráta vládní kontroly nad některými periferními oblastmi země. Delegitimizace státu se nakonec projevovala rozšiřováním mezery mezi psanými zákony a společensky přijatelným jednáním.

⁷⁵Francisco Leal a León Zamosc, eds., *Al filo del caos: crisis política en la Colombia de los años 80*. (Bogotá, Colombia: Tercer Mundo Editores, 1990).

⁷⁶Thoumi, „Why the Illegal...“, 48.

⁷⁷Salomón Kalmanovitz, *Economía y nación: una breve historia de Colombia* (Bogotá, Colombia: Siglo XXI Editores, 1998).

V 60. letech se Kolumbie dostala do jakési stáze. Na jedné straně marxistické guerilly v džungli a v horách, kde se na ovládnutých územích realizovaly vlastní představu politického uspořádání, na druhé straně centrální vláda podléhající významnému vlivu malé skupiny bogotských rodin tvořících ekonomickou a společenskou elitu. V takové situaci, kdy efektivní změna připadala v úvahu jen teoreticky, byl úpadek téměř nevyhnutelný.

Po dlouhou dobu kolumbijských dějin byla jediným společným civilizačním prvkem země katolická církev, a to díky Jezuitům, kteří dokázali skloubit římskou věrouku s tradičními rituály a představami. Doufali ve vytvoření hybridní víry, pěstující křesťanství z pohanských kořenů až k jeho lokálně zabarvené verzi. Avšak v tvrdohlavé Kolumbii se katolictví poněkud odchýlilo a vyrostlo v něco nového, ve víru bohatou na odkazy na dědictví předků, fatalismus, pověřivost, kouzla, záhady a především násilí.⁷⁸

Násilí, v místní kultuře již tak hluboce zakořeněné, pokračovalo i poté, kdy hlavní období *La Violencia* již pomalu doznávalo, prohlubovalo se a nabývalo nových rozměrů. Teror se stal uměním, formou psychologického boje s kvazi-náboženským cítěním. V Kolumbii nestačilo jednoduše zranit nebo zabít nepřítele, byl to rituál. Znásilnění muselo být provedeno na veřejnosti, před otci, matkami, manžely, sestrami, bratry, syny a dcerami. Předtím, než byl muž zavražděn, byl přinucen prosit o milost naříkat. Další možností bylo zabít nejprve ty, které dotyčný nejvíce miloval, nejlépe před jeho zraky, až poté jeho samého. Pro vyvolání a umocnění strachu byly oběti brutálně zohavovány a ponechány na veřejném místě. Mužským obětím se velmi často vkládaly do úst uříznuté genitálie, ženám se odřezávala ňadra. Děti byly zabíjeny nikoli náhodou, ale pomalu, s potěšením. Odříznuté hlavy byly často napichovány na kůly a vystavovány podél veřejných komunikací. Kolumbijsští zabijáci dovedli zohavování téměř k dokonalosti, konkrétní způsob použitý v určitém případě se rovnal prakticky podpisu pachatele. Některé gangy si například oblíbily techniku proříznutí krku oběti a protažení jazyka ven vyříznutým otvorem, čímž vznikla groteskní „vázanka“. Všechna tato zvěrstva se jen zřídka dotknula vzdělaných městských vrstev kolumbijské vládnoucí třídy, ovšem vlna strachu se šířila všude. Žádné dítě narozené kolem poloviny století nebylo vůči němu imunní. Krev tekla proudem jako červené bláto po úbočích horských hřebenů. Mezi Kolumbijci se traduje vtip, že Bůh stvořil jejich zem tak překrásnou a tak bohatou na přírodní zdroje, že to bylo až nespravedlivé vůči zbytku světa. Aby vyrovnal tento dar, osídlil ji těmi nejděbelnějšími lidmi.⁷⁹

⁷⁸Mark Bowden, *Killing Pablo: the Hunt for the World's Greatest Outlaw* (New York: Atlantic Monthly Press, 2001), 12.

⁷⁹Bowden, „Killing Pablo“, 14.

La Violencia a delegitimizace vlády zanechaly odkaz, který umožnil, možná dokonce povzbudil, rozvoj kokainového průmyslu. Zaprvé, vláda ztratila kontrolu nad rozsáhlými územími státu. Přesto, že dosah státní moci nebyl v těchto oblastech nikdy příliš silný, guerilly dokázaly, že vláda v těchto oblastech nebude moci uplatnit svou autoritu, i kdyby se o to pokusila. Zadruhé, odkaz násilí jako nedílné součásti místní kultury a období *La Violencia* obzvláště výrazně snížil hodnotu lidského života i úctu k němu. Z toho důvodu se Kolumbijci při řešení sporů obvykle velmi brzy a velmi často uchýlovali k použití násilí, zpravidla velmi brutálního. V prostředí vysoce ziskového, vysoce riskantního a spory přitahujícího podnikání taková vlastnost v podstatě zvyšovala jejich konkurenceschopnost. Systematická likvidace konkurentů v Peru a Bolívii zajistila Kolumbijcům dominantní pozici v rámci drogového průmyslu již v jeho úvodních etapách, v 70. letech 20. století.⁸⁰

Delegitimizace státu posílila komparativní výhodu Kolumbie vůči ostatním zemím ještě v dalších směrech. Pašování, nebo jinak import ilegálního zboží, má v Latinské Americe dlouhou tradici. V případě Kolumbie se k obecným rysům přidává několik specifických vlastností. V polovině 50. let se import pašovaného spotřebního zboží v podstatě institucionalizoval. Vytvoření volných zón k založení exportních montážních závodů a k uskladnění dovezeného zboží, než se vyřídila a uzavřela potřebná importní dokumentace, rovněž usnadnilo celý proces, neboť kontraband mohl být do těchto zón snadno dovezen a později propašován ven. Institucionalizace tohoto podloudného obchodování kolem něho vytvořila auru legitimního podnikání, což nabouralo sociální stigmata, jež s ním byla spojována.

Stejný významným je i fakt, že se Kolumbie rovněž těšila dlouhé tradici exportu kontrabandu. Do Venezuely a Ekvádoru se svého času pašovalo spotřební zboží a dobytek. Od roku 1962 se ilegálním vývozem kávy obcházely exportní kvóty stanovené Mezinárodní úmluvou o kávě. Podobně se ze země pašovalo i zlato a drahé kameny. Přirozeně tyto vcelku bohaté zkušenosti s vývozem kontrabandu se později zužitkovaly při exportu narkotik, neboť kromě potřebného „know-how“ měla Kolumbie rovněž nezbytnou síť kontaktů na černé trhy v zahraničí. Jakmile se v 60. letech rozmohla poptávka po marihuaně, stačilo přejít ze zlata na tento výnosnější artikl. K podobné změně došlo v polovině 70. let, když generace konzumentů marihuany objevila kokain.

Celý obchod s pašovaným zbožím poskytl nejen cenné zkušenosti a zahraniční kontakty, ale došlo k rozvoji některých důležitých doprovodných aktivit, především praní

⁸⁰Thoumi, „Why the Illegal...“, 50.

špinavých peněz a zdokonalení pochybných transakcí s mezinárodním kapitálem. Kolumbie, jako jediná ze zemí andského regionu, podléhala omezené směnitelnosti měny i tarifním restrikcím od roku 1931 až do 1991. Obojí významně přispělo k rozmachu černého trhu s cizími měnami, který byl původně dotován z vývozu drahých kamenů, turismu a z exportu kontrabandu. Aktivní černý trh se zahraniční měnou poskytl odborné znalosti v oblasti praní špinavých peněz, stejně jako cesty, jimiž se zisky z drog daly přivést do země.

Kolumbie není jedinou zemí v regionu, která zažila proces delegitimizace státní moci. Ovšem zde se krize projevila již na konci 40. let, zatímco Bolívii a Peru postihla až o dvě nebo tři dekády později. Díky tomu získali Kolumbijci v drogovém průmyslu nejen náskok, ale i komparativní výhodu před svými konkurenty.

Za zmínku stojí ještě jeden faktor, který usnadnil Kolumbii cestu na vrchol drogového průmyslu, který však přímo nesouvisí s úpadkem režimu a oslabením státu. S ohledem na vnitřní geografii Kolumbie, existuje množství více či méně oblastí, kam státní moc dosahovala minimálně, a proto byly tyto oblasti mnohdy nuceny postarat se takříkajíc samy o sebe. Kombinace těch faktorů z nich učinila ideální centra zpracování a rafinace ilegálních drog. Relativně rozlehlá Kolumbie, v porovnání s menšími středoamerickými a karibskými státy, byla pro obchodníky s narkotiky přitažlivá především ze dvou důvodů: rozlehlé teritorium minimalizovalo riziko odhalení výrobních a zpracovatelských center drog, navíc náklady na úplatky zde byly o poznání nižší a celý proces obecně snazší. V menších zemích je obvykle nezbytné uplácat veřejné činitele ve vysokých funkcích, v Kolumbii, především v odlehlých venkovských oblastech, postačovalo uplatit pouze místní nižší úředníky, což bylo samo o sobě snazší i levnější.

Kolumbijský kapitalismus vždy operoval s očekáváním velmi vysokých, krátkodobých zisků. V 19. století vytvořila úspěšná období hospodářského vzestupu spolu s významnými překážkami v rámci vnitrostátního obchodu velmi segmentované trhy s široce diferenciovanými cenami. Tyto rozdíly vytvořily podnikatelskou třídu, která do dlouhodobých kapitálových projektů investovala minimálně a soustředila se na obchod, v očekávání rychlé návratnosti a vysokých výdělků.⁸¹ Tato tendence pokračovala i po druhé světové válce, přestože dlouhodobější investice v rámci obchodních aktivit narůstaly. V 70. letech pak došlo díky dvěma významným událostem k jejímu dalšímu posílení. První byla liberalizace kapitálové trhu, uskutečněná v době Pastranovy administrativy 1970–1974 a posílená vládou Lópeze Michelsena 1975–1978, druhou pak kávový boom v letech 1975–1978. Liberalizace

⁸¹José A. Ocampo, *Colombia y la economía mundial 1830-1910* (Bogotá, Colombia: Siglo Veintiuno Editores, 1984), 61.

kapitálového trhu vedla k vlně finančních spekulací, vysokým krátkodobým ziskům i k sérii bankrotů na počátku 80. let. Kávový boom opět poskytl vysoké zisky a očekávání budoucích vysokých výnosů.

Poslední, ne však nejméně významný faktor, představovala početná skupina kolumbijských imigrantů ve Spojených státech amerických. Vzhledem k relativně slabému pocitu loajality vůči hostitelské zemi se tato skupina stala ideální základnou pro nábor členů pro budoucí distribuční síť ilegálního zboží dováženého z Kolumbie.⁸² Emigrace z Kolumbie byla obecně vyšší než z ostatních zemí andského regionu, což následně umožňovalo snadnější pokrytí amerického trhu, čímž Kolumbijci získali další komparativní výhodu vůči konkurenci.

Jak uvádí MacDonald, žádná latinskoamerická nebo karibská země nebyla schopna shromáždit celý takovýto „balíček“ faktorů, které se ukázaly klíčovými při rozvoji ilegálního drogového trhu, a které daly Kolumbii výhodu při zpracování i mezinárodní distribuci narkotik. Ostatní země, především ty v andské oblasti produkující koku, částečně napodobily procesy odehrávající se v Kolumbii, ať úmyslně či spíše přirozenou dynamikou svého vývoje, avšak jejich zkušenosti přišly o poznání později, což dalo kolumbijským *narcotraficantes* dostatek času k vytvoření a prověření nejvhodnějších výrobních kapacit, prodejních postupů i způsobů ochrany svého podnikání, což jim ve výsledku zajistilo výsadní postavení v nelítostném drogovém průmyslu.⁸³

2.2 Mexické drogové kartely

V rámci historie obchodu s drogami mezi USA a Mexikem lze určit dvě hlavní základní období. První, trvající přibližně od poloviny 19. století do druhé světové války, a druhé, zhruba od 60. let 20. století do současnosti. Proti takto stanovenému dělení by se přirozeně daly vznést oprávněné námitky. Pro účely této analýzy však postačí poněkud neempirické obecné rozdělení na „historickou“ a „moderní“ fázi obchodování s drogami. První fáze není pro tuto práci zcela relevantní, proto jí nebude nadále věnována větší pozornost. Je nicméně důležité připomenout, že právě v tomto období došlo k navázání obchodních styků a distribučních kanálů, které mohly být po útlumu v době druhé světové války a 50. let obnoveny a využity.

⁸²Arango, „Impacto del narcotráfico“, 25.

⁸³MacDonald, „Dancing on a Volcano“, 38.

Když květinová generace vytvořila zvýšenou poptávku po marihuaně, Mexiko ji uspokojilo. Když se hitem stal kokain a naskytly se zisky, o nichž se pěstitelům konopí ani nesnilo, muselo Mexiko ustoupit pro danou chvíli nepřekonatelné konkurenci Kolumbie.

Kolumbie disponovala unikátní kombinací vhodných prvků, která ji při skutečně nebývalé příznivých všeobecné podmínky předurčila pro úspěch v obchodování s kokainem. Mexiko má možná jedinou, zato naprosto klíčovou a zcela univerzální komparativní výhodu vůči všem státům Latinské Ameriky, přes 3 100 kilometrů dlouhou společnou kontinentální hranici s USA a přístup k dalším stovkám kilometrů východního, západního a karibského pobřeží. Tato výhoda, v kombinaci s dlouhou tradicí zákonného i nezákonného obchodování v příhraniční oblasti, předurčila Mexiko stát se bezkonkurenčně nejvhodnější zemí pro distribuci a export čokoliv, po čem existuje ve Spojených státech vysoká poptávka a zároveň se tam daného zboží nedostává.

Na příležitost začít ve velkém uspokojovat poptávku USA po kokainu si však muselo počkat až do přelomu 80. a 90. let, kdy se začalo pod rostoucím tlakem amerických a kolumbijských úřadů otrásat výsadní postavení Kolumbie v drogovém průmyslu. Zesílení dohledu nad karibskými trasami využívanými pro pašování zvýšilo objem kokainu dodávaného do USA přes Mexiko a tím posílilo jeho roli v celém podnikání. Tím, jak se objem zboží procházejícího Mexikem zvyšoval, narůstala i moc místních kartelů a jejich možnosti. Namísto pouhého propašování kokainu do Spojených států a jeho složení v některém z příhraničních skladů, tak jako doposud, se mexické kartely brzy ujaly celé distribuční fáze a byly schopny garantovat doručení zásilek kamkoliv v USA.⁸⁴

V danou chvíli byli patrně nejlépe připraveni využít situaci obchodníci s drogami ze státu Sinaloa. Ti navázali kontakty s Kolumbijci již o dekádu dříve a nyní pro ně bylo snadnější změnu poměru sil zužít. Pravděpodobně prvním hlavním mexickým exportérem kolumbijského kokainu byl kubánský rodák Alberto Sicilia Falcón, kterého Juan Ramón Matta Ballesteros představil Pablo Escobarovi, hlavě tehdy nejmocnějšího kolumbijského kartelu. Když byl Sicilia Falcón v polovině 70. let zatčen a uvězněn, nahradil jej Miguel Ángel Félix Gallardo, jedna z klíčových figur formujícího se *Cartel de Sinaloa*. Operace Kondor, která měla v roce 1977 za cíl podlomit obchodování s drogami ve „zlatém trojúhelníku států Sinaloa, Durango a Chihuahua, přinutila většinu členů kartelu přesunout do bezpečnější oblasti na jihu, především do okolí města Guadalajara. Odtud pak Félix Gallardo

⁸⁴Chris Eskridge a Brittawni Olson, „The Mexican Cartels and Their Challenge to Popular Sovereignty“, in *Transnational Organized Crime: Myth, Power and Profit*, ed. Emilio C. Viano, José Magallanes a Laurent Bridel (Durham, NC: Carolina Academic Press, 2003), 105.

řídil expandující kartel, do něhož patřily dnes již slavné osobnosti jako Rafael Caro Quintero, Ismael Zambada, Arturo Beltrán Leyva, Joaquín Guzmán Loera nebo Juan José Esparagoza Moreno. Po zatčení Félix Gallarda v roce 1989 se vedle *Cartel de Sinaloa* zformovalo několik nástupnických organizací, včetně *Cartel de Juárez*, *Cartel de Tijuana*, *Cartel de Sonora*. Nejmocnější z nich zůstává do dnešních dnů *Cartel de Sinaloa*, v jehož čele stojí jeden z původních členů a v současné době již legenda rovnající se svou slávou téměř Pancho Villovi, Joaquín „El Chapo“ Guzmán Loera.⁸⁵

Počátek 90. let přinesl jednu ze dvou klíčových dohod, které měly zásadní dopad na další fungování drogového průmyslu. Juan García Ábrego, jehož *Cartel del Golfo* již tou dobou patřil k nejmocnějším kartelům v Mexiku, vyjednal se svými obchodními partnery v Cali, že v budoucnu již Kolumbijci nebudou za zprostředkování platit v hotovosti, ale odvedou Mexičanům polovinu s dodávaného kokainu. Ti na sebe pak vezmou riziko spojené s distribucí a prodejem, avšak případnou jim zároveň veškeré zisky.⁸⁶ Do roku 1994 se tato praxe stala běžnou a jejím důsledkem bylo zásadní zvýšení profitu mexických kartelů.⁸⁷

Jednu z předních pozic při tom zaujímal právě *Cartel del Golfo*. García Ábrego těžil nejen z výhodného kontraktu s Kolumbijci, ale rovněž z dobrých kontaktů na mexické veřejné činitele. Významný přínos pro něho mělo přátelství s policejním velitelem Gonzálezem Calderonim a guvernérem státu Quintana Roo Mariem Villanueva Madridem. Díky tomu se kartelu významně usnadňovalo pašování kokainu z Yucatánu přes Campeche, Tabasco, Veracruz, Tamaulipas až do Nuevo León.⁸⁸

Když byl v roce 1993 zavražděn v Guadalajaře kardinál Posadas Ocampo, rozhodla se Salinasova vláda udeřit na kartely, především na *Cartel de Tijuana*, jemuž byla přičítána zodpovědnost za kardinálovu smrt, a také *Cartel de Sinaloa*. García Ábrego byl stíhání ušetřen, možná díky svému přátelství s prezidentovým bratrem Raúlem. Když však Salinase vystřídal v úřadu o rok později Ernesto Zedillo, zaměřily se úřady i na *Cartel del Golfo*.

V lednu 1996 byl García Ábrego zatčen a jeho kartel nahradil na pozici nejmocnější drogové organizace *Cartel de Juárez*, jinak znám též jako organizace Carrillo Fuentes. Nejčastěji používaný název odkazuje na místo vzniku a stále jedno z hlavních míst působení

⁸⁵George W. Grayson, *Mexico's Struggle with „drugs and thugs“* (New York: Foreign Policy Association, 2009), 68-74.

⁸⁶Peter A. Lupsha, „Transnational Narco-Corruption and Narco Investment: A Focus on Mexico“, *Transnational Organized Crime* 6 (jaro 1995), 90.

⁸⁷John O'Brien a Jan Greenburg, „Raids Reveal How Little Guys Climb the Drug Ladder“, *Chicago Tribune*, 3. května 1996; Christopher S. Wren, „Mexican Role in Cocaine is Exposed in U.S. Seizure“, *New York Times*, 3. května 1996.

⁸⁸Grayson, „Mexico's Struggle...“, 78.

kartelu, na Ciudad Juárez v mexickém státě Chihuahua, druhé pojmenování vychází ze skutečnosti, že od roku 1993 stojí ve vedení kartelu rodina Carrillo Fuentes.

Cartel de Juárez byl založen v 70. letech 20. století. Po protidrogové operaci Kondor z roku 1977 se organizace rozpadla na několik menších frakcí. Spoluzakladatel kartelu a důstojník federální zpravodajské agentury *Centro de Investigación y Seguridad Nacional* (Národního bezpečnostního a vyšetřovacího centra), Rafael Aguilar Guajardo, dokázal zlikvidovat konkurenci a zajistit nadvládu nad drogovým obchodem ve státě Chihuahua pro Miguela Ángela Félix Gallarda. Zavraždění Pabla Acosty Villareala v roce 1987 a zatčení Gallarda o dva roky později přineslo další přeskupení sil uvnitř organizace. Gallardo byl mexickou spojkou Escobarova kartelu a po jeho odchodu ze scény převzal kontakty na Kolumbii *Cartel de Juárez*, do jehož vedení se dostal Aguilar Guajardo. Ten byl v roce 1993 zavražděn na příkaz dřívější Gallardovy pravé ruky, Amada Carrilla Fuentes, který vzápětí převzal vedení kartelu, do jehož vedení časem přivedl i svého bratra Vicenteho.⁸⁹

Především díky kontaktům na Rodríguez Orejulu v Cali a bratry Ochoovi v Medellín zaznamenal *Cartel de Juárez* v polovině 90. let v drogovém průmyslu značný rozmach. Amado Carrillo Fuentes si díky využívání letky Boeingů 727 k letecké dopravě obrovských zásilek kolumbijského kokainu do Mexika dokonce vysloužil přezdívku „Pán nebes“. Ze svých základen v Hermosillo, Torreónu a Guadalajaře pak do USA pašoval kromě kokainu i marihuanu a heroin. Za svůj další vzestup kartel významně vděčil především talentu svého vůdce.⁹⁰

V létě 1995 zahájila Kolumbijská národní policie s pomocí amerických agentur CIA a DEA novou ofenzivu proti místním drogovým kartelům. Zatímco kolumbijské kartely se rozpadaly, jejich mexické protějšky konsolidovaly své pozice a mocensky posilovaly. Malherbe de León, jež převzal *Cartel del Golfo* po García Ábregovi, uzavřel spojení s Carrillo Fuentesem, který se tak stal neformální hlavou místního drogového průmyslu a jeho *Cartel de Juárez* nejmocnější organizací v zemi. Jeho dalším krokem byl pokus úplně vyřadit Kolumbijce ze hry. Carrillo Fuentes si plně uvědomoval případná rizika, především téměř nevyhnutelnou válku mezi kartely. Ta by ovšem všechny zúčastněné nejen oslabil, ale zbytkům kartelu v Cali by dala možnost se opět semknout, sjednotit své frakce a obnovit zašlou slávu. Carrillo Fuentes zorganizoval několik vrcholných setkání na neutrální půdě, jejichž výsledkem byla v rámci vývoje drogového průmyslu další přelomová dohoda.

⁸⁹Grayson „Mexico's Struggle...“, 80-82.

⁹⁰Carlo DeVito, *The Encyclopedia of International Organized Crime* (New York: Checkmark Books, 2005), 173-174.

V budoucnu měli Kolumbijci dopravovat svůj kokain již pouze do Mexika, kde jim měl být zaplacen v hotovosti. Touto dohodou tak mexické drogové kartely v podstatě získaly téměř kompletní kontrolu nad vývozem kokainu do USA, největšího kokainového trhu na světě. Na vrcholu slávy pak dodával *Cartel de Juaréz* do Spojených států čtyřikrát více kokainu než všichni jeho konkurenti dohromady, s odhadovanými týdenními zisky ve výši 200 milionů amerických dolarů, z čehož 20 až 30 milionů odváděl svým kolumbijským dodavatelům.⁹¹

Carrillo Fuentesovu nesmírnou moc a vliv dokazovaly nejen četné kontakty na armádní i policejní důstojníky, ale především fakt, že na jeho výplatní listině byl dokonce i divizní generál José de Jesús Gutiérrez Rebollo, kterého prezident Zedillo v prosinci 1996 jmenoval do čela *Instituto Nacional para el Combate a las Drogas* (Národního institutu pro boj s drogami), hlavního federálního úřadu pověřeného potíráním obchodu s drogami.⁹²

Amado Carrillo Fuentes se nakonec rozhodl dosáhnout konečného vyřechování Kolumbijců z obchodu s kokainem tím, že by navázal kontakty přímo s producenty v Peru a Bolívii. Touto dobou již *Cartel de Juaréz* převzal většinu distribučních tras, které kdysi ovládalo Cali, a začal se usidlovat v dříve tradičních opěrných bodech Kolumbijců, v Chicagu, Dallasu, Denveru, Houstonu, Los Angeles, Phoenixu, San Diegu, San Franciscu a Seattlu, dokonce začal pronikat i na východní pobřeží, hlavně do New Yorku. Kromě toho existovala ambice expandovat na trh s metamfetaminem, zapojit se do praní špinavých peněz a posilovat kontakty na mexické veřejné činitele a státní úředníky.⁹³

K realizaci smělého plánu o kompletním ovládnutí kokainového průmyslu však již nedošlo, neboť rok 1997 přinesl pro *Cartel de Juaréz* dvě zásadní události. Nejprve byl 18. února zatčen generál Gutiérrez Rebollo v souvislosti s jeho napojením na kartel i dalšími kriminálními prohřešky. Jeho následné usvědčení a odsouzení k více jak třiceti letům vězení znamenalo značný šok a velkou ránu protidrogovému úsilí v USA i Mexiku.

Tento skandál znamenal zesílení tlaku na kartel i na dopadení jeho představitelů. Amado Carrillo Fuentes se již dříve pokoušel najít útočiště v Rusku nebo na Kubě, ovšem neúspěšně, proto se nakonec v červenci 1997 rozhodl podstoupit plastickou operaci za účelem změny vzhledu. Při operaci však zemřel a *Cartel de Juaréz* i jeho kokainové impérium bylo k dispozici.⁹⁴

⁹¹Eskridge a Olson, „The Mexican Cartels“, 106.

⁹²Mark Fineman, „General Gutierrez to Head Up Mexico’s War Against Drugs“, *The Tech Online Edition* 116, č. 64 (6. prosince 1996), <http://tech.mit.edu/V116/N64/gutierrez.64w.html>.

⁹³DeVito, „The Encyclopedia...“, 173.

⁹⁴Ibid., 54.

Juan José Esparragoza Moreno nakrátko převzal post Carrillo Fuentes a pokusil se uzavřít spojenectví s vůdci *Cartel de Sinaloa*. Tato aliance však nepřinesla žádné zásadní výsledky a postupem času převzal pozůstatky oslabeného *Cartel de Juárez* Amadův bratr Vicente Carrillo Fuentes. O zbytky bývalého panství se rozpoutala otevřená válka mezi *Cartel del Golfo* a *Cartel de Sinaloa*.

Zatímco zuřil tento mocenský boj, přišel *Cartel de Tijuana* s alternativním řešením, jak si zajistit přístup ke kolumbijskému kokainu a navázal kontakty s marxistickou guerillou *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia* – FARC (Revoluční ozbrojené síly Kolumbie).⁹⁵ Konec studené války znamenal pro FARC konec materiální a finanční podpory poskytované zeměmi socialistického tábora a povstalci byli nuceni hledat alternativní zdroje příjmu. Kolumbijská armáda již během operace proti drogovým laboratořím poblíž řeky Yari v roce 1980 odhalila, že FARC příležitostně pronajímaly ochranu skladištím kokainu a drogovým laboratořím.⁹⁶ Jak se její finanční situace zhoršovala, začala se guerilla sama aktivněji zapojovat do obchodu s drogami. Ty jí sloužily nejen jako zdroj příjmu, ale prakticovala též výměnu drog za zbraně.

Právě tento druh výměny sblížil koncem 90. let FARC a *Cartel de Tijuana*. Kolumbijci zřídili přepravní síť vedoucí do Tijuany, odkud pak místní kartel pašoval drogy do Kalifornie a podél pobřeží dále na sever až do státu Washington.⁹⁷ Spolupráce mezi oběma organizacemi vyšla najevo v roce 2000, když byli zatčeni Kolumbijec Carlos Ariel Charry Guzmán a Mexičan Enrique Guillermo Salazar Ramos, kteří se měli podílet na zprostředkování obchodů. Zveřejnění kontaktů na FARC znamenalo zesílení zájmu úřadů o *Cartel de Tijuana*, podobně jako v roce 1993, kdy byl členy kartelu zavražděn kardinál Posadas Ocampo.

Právě rok 2000 znamenal pro kartel začátek velkých komplikací, které ukončily jeho úspěšnou éru v 90. letech. Po zatčení Miguela Ángela Félix Gallarda v roce 1989, se k moci nad drogovým obchodem v Tijuane dostal Javier Caro Payán, kterého brzy nahradil Jesús Labra Áviles. Spolu s ním se přenesla skutečná moc nad kartelem k jeho synovcům, rodině Arellano Félix. Celkem pět bratrů se nakonec zapojilo do drogového obchodování, proto je dnes *Cartel de Tijuana* znám rovněž jako organizace Arellano Félix. V 90. letech i tento kartel profitoval na nárůstu objemu kokainu pašovaného přes mexické území, až se nakonec

⁹⁵Samuel Logan a Ashley Morse, „The FARC’s International Presence: An Overview“, *Samuel Logan’s Website* (prosinec 2006): 16, www.samuellogan.com/publications/The-FARCs-International-Presence.pdf (staženo 10. 4. 2011).

⁹⁶Loretta Napoleoni, *Teror s.r.o., po stopách finančních zdrojů teroristických sítí* (Praha: Metafora, 2007), 98-99.

⁹⁷Logan a Morse, „The FARC’s International Presence“, 14.

vypracoval na jednu z nejnebezpečnějších organizací v zemi, která pevnou rukou ovládala příhraniční oblast Tijuana – Mexicali a její vliv dosahoval i přes hranici do San Diega. Krveprolití, jež následovalo poté, kdy se prezident Zedillo rozhodl v roce 1993 proti kartelu zakročit, jen prokázalo jeho tehdejší moc. Ta vydržela právě až do již zmíněného roku 2000. V březnu byl zatčen Labra Áviles, v listopadu, kdy vyšly najevo informace o jejich obchodních kontaktech, ukončily FARC spolupráci s kartelem a za nového partnera si zvolily *Cartel del Golfo*. Následovalo období postupného dopadání hlavních představitelů rodiny Arellano Félix. V roce 2002 policie zastřelila jednoho z bratrů, Ramóna, který vedl násilné akce kartelu, a zatkla Benjamína, hlavního stratéga organizace. V roce 2006 se ocitl ve vězení Javier Arellano Félix a dva roky po něm i Eduardo Arellano Félix. Po patnácti letech od chvíle, kdy byl zatčen první z bratrů, Francisco Rafael, se tak *Cartel de Tijuana* dostal do velmi složité situace. Jeho přístup ke kokainu se odchodem FARC zkomplikoval a většina členů jeho vedení byla zatčena, v důsledku čehož se výrazně omezila jeho akceschopnost.⁹⁸

Konec tisíciletí znamenal pro mexické kartely obecně období významných změn. Když v červnu roku 1986 zemřela v důsledku jeho požití na party basketbalová hvězda University of Maryland a jednička draftu Národní basketbalové ligy, Len Bias, přestal se kokain považovat za společensky přijatelný módní trend a jeho sláva ve Spojených státech začala pomalu opadat.⁹⁹ Ke konci 90. let se zde počet jeho uživatelů odhadoval zhruba na 1,7 milionů.¹⁰⁰ Pokles objemu amerického obchodu s kokainem částečně kompenzovaly zisky z výroby a prodeje jiných druhů narkotik, především metamfetaminu, kde se dokázaly kartely velmi rychle prosadit, i nárůst spotřeby kokainu na domácím mexickém trhu, kde se počet uživatelů v roce 1998 odhadoval na 2,5 milionů, což oproti 1,5 milionům z roku 1988 znamenalo podstatný nárůst.¹⁰¹ I tak ovšem stály drogové kartely před novou výzvou a nutností hledat uplatnění na nových trzích.

Vedle pašování drog se na americko-mexické hranici jako nejlukrativnější obor ilegálního podnikání brzy uchytilo pašování lidí. Nejen ekonomické motivy vedou každoročně tisíce a tisíce Latinoameričanů ke snaze hledat své štěstí v USA a kartely se rozhodly toho náležitě využít. Od pouhého pašování ilegálních migrantů do Spojených států brzy přešly k plnému využití potenciálu, které ilegální migrace skrývá. V současné době kartely nevybírají pouze poplatky za pomoc při překonání hranice, ale rovněž často unášejí

⁹⁸Grayson, „Mexico’s Struggle...“, 82-85.

⁹⁹Bowden, „Killing Pablo“, 42.

¹⁰⁰Eskridge a Olson, „The Mexican Cartels“, 112.

¹⁰¹„Mexicans Drug-Taking On the Rise, Cocaine Favoured Over Marihuana“, *Agence France-Presse*, 4. července 1999.

migranty s rodinou nebo příbuznými v USA, od nichž pak požadují výkupné. Ilegální migranti jsou rovněž využíváni k pašování drog do USA. Někteří z nich jsou případně rekrutováni do služeb kartelů, obvykle nedobrovolně. Díky své výnosnosti a neutuchající touze migrantů o vstup na území USA, má obchodování s lidmi potenciál stát se v 21. století nejvýnosnější z celkového portfolia aktivit drogových kartelů.¹⁰²

Období přelomu tisíciletí však přineslo kartelům i některé komplikace. Tou hlavní bylo ukončení vlády levicové *Partido Revolucionario Institucional* (PRI), která po sedmi dekadách přišla o křeslo prezidenta ve prospěch koalice konzervativní *Partido Acción Nacional* (PAN), jejíž kandidát, Vicente Fox, se v roce 2000 ujal úřadu. Vysvětlení, proč byla tato změna pro kartely nepříznivou, si vyžaduje krátký ohled za politickým vývojem porevolučního Mexika.

Přelomovým bodem moderní mexické historie i jejího politického systému byl rok 1929. Prezident Plutarco Elías Calles vytvořil stranu *Partido Nacional Revolucionario*, předchůdkyni dnešní PRI, jež se navrátila k benevolentnímu autokratickému modelu, který před revolucí tak dlouho a tak úspěšně uplatňoval Porfirio Díaz, a usnadnila proces předávání moci tím, že institucionalizovala úzký systém výběru politických nástupců.

Moc ve straně, a následně ve státě, se v podstatě odvíjela od Ústředního výkonného výboru PRI, jehož předsednictvo jmenoval prezident. Hlavní funkcí Ústředního výboru bylo připravovat nominace pro všechny volené vládní posty. Jakmile došlo ke jmenování, kandidát PRI byl vše, jen ne zvolen. Existovaly sice veřejné volby, jejich význam byla však minimální, sloužily spíše procvičení vztahu s veřejností a uklidnění mezinárodního společenství. V oněch výjimečných případech, kdy občané zvolili do úřadu kandidáta opoziční strany, se vložil do hry Senát, kterému Ústava garantovala pravomoc ověřit výsledek voleb, a do úřadu schválil kandidáta PRI, bez ohledu na skutečný výsledek hlasování. Tento systém tak prakticky institucionalizoval podvod i korupci a učinil je nedílnou součástí mexického politického prostředí na příští čtyři generace.¹⁰³

V průběhu oněch sedmdesát let, kdy bylo Mexiko v podstatě státem jedné politické strany pod kontrolou PRI, se drogové kartely s vládou dokázaly jeden druhému přizpůsobit, především díky taktice *plata o plomo* (peníze, nebo olovo), která se osvědčila i u jejich kolumbijských protějšků. Porozumění existující mezi kartely a PRI vyplynulo jednoduše z pochopení, že pro další politické fungování se vyplatí vybrat si spíše první ze dvou možností. S jedinou stranou, které bylo třeba se zavděčit, bez rizika prozrazení

¹⁰²Sally Cameron a Edward Newman, eds, *Trafficking in Humans: Social, Cultural, and Political Dimensions* (Tokyo: United Nations University Press, 2007).

¹⁰³Eskridge a Olson, „The Mexican Cartels“, 109.

opozičními politiky, jež by bylo nutné zastrašit nebo zlikvidovat, tak mohly kartely snadno a v tichosti uplácat státní úředníky na všech úrovních, bez obavy z odvety veřejnosti. Ne nutně celý státní aparát byl zkorumpován, ale rozhodně existoval nezanedbatelný počet veřejných činitelů a úředníků, kteří se zkompromitovali ať už přímou spoluprací s kartely, nebo nepřímo tím, že se snažili celý problém ignorovat.

Zdravé klima pro rozvoj ilegálních praktik dotvářelo nepsané pravidlo, které zabraňovalo stíhání prezidenta i členů kabinetu nejen současné, ale i předcházející administrativy. Původním smyslem tohoto opatření bylo zabránit mstě a dalším nešvarům v rámci politického boje. V konečném důsledku však tato praxe činila jakékoli případné snahy o potírání obchodů s drogami, korupcí nebo podvody, zcela bezpředmětnými. Nejvyšší vládní představitelé se tak zbavili jakékoli zodpovědnosti za své činy.

Zvolení Vicente Foxe prezidentem v roce 2000 definitivně zlomilo moc PRI nad Mexikem a změnilo prostředí umožňující kartelům relativně v poklidu uskutečňovat svoje obchodní aktivity a podělit se o část zisků s přáteli ve vládě. Prezident Fox nastavil výrazně agresivnější politiku vůči kartelům i jejich spolupracovníkům v policejních složkách i státní správě. Ve stejnou dobu pašování ilegálních narkotik přes mexické území výrazně narůstalo, až na odhadovaných 25 miliard USD ročně.¹⁰⁴

Najednou se situace změnila. Strana a vláda již s kartely nespolupracovaly tak jako kdysi a prezident se rozhodl upevnit tradiční suverenitu státu nad mexickým územím. Záhy se ukázalo, že jde o mnohem náročnější úkol, než se očekávalo, a že ve skutečnosti se země vlastně přibližuje možnosti nabýt statusu „zhrouteného státu“. Soupeření kartelů se stalo brutálnější. Bojovaly nejen s vládou, ale i mezi sebou navzájem, ve snaze vydobýt si pozici v novém prostředí. Pro kartely i pro Mexiko bylo v sázce až příliš. V takto vyhocené situaci se obchodník přirozeně řídí hlavní zásadou, že klíčové je v první řadě ochránit a následně pokud možno rozšířit své zdroje, včetně dopravních tras, politického i fyzického prostoru, z něhož bude možné volněji operovat a zároveň ochraňovat i dále zvětšovat svůj podíl na trhu.

Na celkovou proměnu situace bylo třeba pružně zareagovat. S velmi nápaditým řešením, jak v nejistém a proměnlivém prostředí ochránit své obchodní aktivity, pozici na trhu a posílit svou konkurenceschopnost, přišel Osiel Cárdenas Guillén. Poté, co byl v roce 1996 zatčen García Ábrego, se právě Cárdenas Guillén vynořil z nástupnického boje v rámci *Cartel del Golfo* jako jeho nový vůdce. S touto osobností se pojí pravděpodobně nejvýznamnější a

¹⁰⁴ Colleen W. Cook, „Mexico’s Drug Cartels”, *Congressional Research Service Report to Congress*, 25. března 2008, 4, www.fas.org/sgp/crs/row/RL34215.pdf (staženo 10. 3. 2011).

podle mého názoru nejrevolučnější změna, která se v rámci způsobu fungování drogových kartelů za poslední dvě desetiletí odehrála.

Osiel Cárdenas Guillén pochopil, že základem úspěchu v jakémkoli druhu podnikání je docenění faktu, že jednotlivé úkoly musí plnit profesionálové, plně kompetentní pro výkon svěřené funkce. Drogové kartely vždy disponovaly ozbrojenými skupinami, které ochraňovaly jejich obchodní zájmy a bojovaly s konkurencí, povětšinou se však jednalo pouze o ozbrojené civilisty s nevalnými vojenskými schopnostmi. Cárdenas Guillén tuto praxi změnil, když se rozhodl najmout členy elitní jednotky mexické armády, *Grupo Aeromóvil de Fuerzas Especiales* – GAFE (Výsadkové skupiny zvláštních sil). Jednotka prošla speciálním výcvikem Delta Force ve Fort Bragg v Severní Karolíně, kde se jim z rukou amerických, francouzských a izraelských odborníků dostalo zvláštní průpravy v protiteroristickém a protipovstaleckém boji, sběru a vyhodnocování zpravodajských informací, v ovládnutí komunikačních technologií, taktice malých jednotek, pouličního boje, vzdušných výsadek, osvobození rukojmí, a dalších specializací.¹⁰⁵ Tento elitní výcvik, pravděpodobně nejkvalitnější a nejkompaktnější jaký byl tou dobou dostupný, měl jednotce posloužit pro plánované nasazení v boji právě s drogovými kartely.

Několik desítek příslušníků jednotky, kteří postupně zběhli do služeb kartelu, přijalo označení *Los Zetas*¹⁰⁶. Tento název je odvozen od radiového volacího znaku původního velitele skupiny, poručíka Artura Guzmána Deceny, který vstoupil do služeb kartelu v roce 1997 první, jako osobní strážce Cárdenase Guilléna. Kódové označení „Z1“ mu přidělila Federální justiční policie, přičemž písmeno „Z“ odkazovalo na vysokého důstojníka. Systém se částečně zachoval dodnes a písmeno „Z“ se tak neobjevuje pouze v názvu organizace, ale i v rámci velitelské struktury. Po smrti Guzmána Deceny („Z1“), v roce 2002, převzal velení Jesús Enrique Rejón Aguilar („Z2“). Od října 2004 stojí v čele organizace Heriberto Lazcano Lazcano („Z3“). Ne každý stávající člen má své „Z“ označení, ale u starších, doposud aktivních a dnes obvykle vysoce postavených členů je to poměrně časté a připomíná to jejich pozici v původní struktuře. Například Miguel Treviño Morales, rovněž bývalý speciální jednotky GAFE, dnes jeden z hlavních velitelů organizace, je znám také jako „Z40“.¹⁰⁷

Snahou kartelu bylo zajistit si ochranu před vládními silami i obchodními konkurenty. Platy, které vojákům nabídl, mnohonásobně převyšovaly možnosti armády a pro její

¹⁰⁵Gary A. Fleming, *Drug Wars: Narco Warfare in the 21st Century* (BookSurge Publishing ,2008), 92.

¹⁰⁶Ze španělského „zeta“, názvu pro písmeno „Z“.

¹⁰⁷Samuel Logan, „Los Zetas: Evolution of a Criminal Organization“, *International Relations and Security Network, Swiss Federal Institute of Technology Zurich* (11. března), <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?lng=en&id=97554> (navštíveno 15. 4. 2011).

příslušníky znamenaly velkou motivaci. Nápad měl velký úspěch a Cárdenas se stal prvním drogovým bossem, který měl k dispozici skutečnou soukromou armádu.¹⁰⁸ Jakmile se bývalí elitní vojáci ujali svých nových úkolů jejich vynikající trénink, organizace, výstroj a výzbroj, zkušenosti i disciplína jim zajistili velký úspěch a brzy se od pouhého poskytování ochrany dostali k náročnějším úkolům. Postupně jim bylo svěřeno i vymáhání dluhů, zajišťování nových cest pro pašování drog na úkor konkurentů, zabraňování dezerci z vlastních struktur a v neposlední řadě i vyhledávání a likvidace představitelů konkurenčních kartelů na území Mexika i ve Střední Americe.¹⁰⁹ Postupem času *Los Zetas* rozšířili své aktivity i o únosy, obchod se zbraněmi, praní špinavých peněz a hledání vlastních cest pro pašování drog do USA i navazování kontaktů s producenty v Jižní Americe.¹¹⁰ Za své úspěchy a stále významnější pozici v rámci drogového průmyslu přitom vděčí především vlastní profesionalitě a naprosto bezprecedentnímu násilí i brutalitě, které k prosazování svých zájmů využívají.

Los Zetas se stali první soukromou vojenskou organizací na západní polokouli složenou z bývalých příslušníků armády i speciálních jednotek. Díky své značné vojenské kvalifikaci, dřívějším zkušenostem v protipovstaleckém, guerillovém i městském boji s levicovými mexickými povstaleckými skupinami, se *Los Zetas* stali největší soukromou vojensko-kriminální organizací. Právě díky své povaze i schopnostem si od Raula Beneteze vysloužili označení „největší a nejvážnější hrozba pro národní bezpečnost“.¹¹¹

V současnosti nejsou členy skupiny pouze bývalí vojáci speciálních sil, ale také dřívější personál federálních, státních i místních bezpečnostních složek, někdy i civilisté.¹¹² Podle svědectví tehdejšího ministra obrany Clemente Vegy před mexickým parlamentem v září 2005, *Los Zetas* najali asi 30 členů guatemalských speciálních jednotek *Kaibiles*, aby cvičili jejich nové rekruty, protože další členy mexické armády se ve větší míře získávat nedařilo.¹¹³ Personální složení *Los Zetas* se postupem času mění a ne každý člen dosahuje vojenské úrovně zakladatelů. Až budoucnost ukáže, zda si *Los Zetas* dokáží udržet vysoký onen vysoký standard a profesionalitu, která z nich učinila závažnou hrozbu mexické bezpečnosti.

¹⁰⁸Oscar Becerra, „New Traffickers Struggle for Control of Mexican Drug Trade“, *Jane's Intelligence Review*, 1. září 2004.

¹⁰⁹Grayson, „Mexico's Struggle...“.

¹¹⁰Cook, „Mexico's Drug Cartels“, 11.

¹¹¹Alfredo Corchado, „Cartel's Enforcers Outpower Their Boss“, *Dallas Morning News*, 11. června 2007.

¹¹²Cook, „Mexico's Drug Cartels“, 7.

¹¹³„Violence Across Mexico-U.S. Border: U.S. Sees Los Zetas as an 'Emerging Threat“, *Latin American Security and Strategy Review* (prosinec 2005).

Bez ohledu na nedostatek přesných údajů a reprezentativních organizačních tabulek se *Los Zetas* zdají skutečně být něčím více, než obyčejným ozbrojeným gangem pracujícím v kontextu širšího obchodního modelu současného mexického drogového kartelu. Na první pohled je u nich patrná hierarchická pyramidní struktura běžná pro vojenské organizace i některé skupiny nadnárodního organizovaného zločinu.¹¹⁴ Bližší pohled na vícevrstevnou síťovou strukturu nicméně ukazuje na korporativní firmu navrženou k realizaci malých i rozsáhlých obchodních operací, spolu s teroristickými, kriminálními a paramilitárními aktivitami v různých lokalitách i v různém časovém období. Ve výsledku tak *Los Zetas*, přes svůj očividný vojenský rozměr, připomínají jakoukoli globálně působící obchodní firmu, která díky své pružné organizační struktuře dokáže rychle, hbitě a efektivně reagovat na proměňující se prostředí a výzvy z tohoto vývoje vyplývající. Z toho důvodu je pro analýzu užitečnější ponechat tradiční představu pyramidy stranou a uvažovat o *Los Zetas* spíše jako o organizaci složené z horizontálních soustředných kruhů.¹¹⁵

Co se týče organizační struktury, na vrcholu, nebo spíše v centru, pokud nahlédneme z perspektivy soustředných kruhů, je malá velitelská struktura. Tato skupina služebně starších členů poskytuje vedení na strategické i operační úrovni a zároveň zajišťuje podporu jednotlivým buňkám i spojeneckým skupinám nebo organizacím. Takováto struktura umožňuje rychlejší horizontální přesun operační kontroly než běžný pomalejší vertikální postup hierarchicky uspořádaným velením. Další vrstvou je druhý velitelský kruh. Tito jednotlivci dohlížejí na dodržování pokynů shora, nebo je sami provádějí, především v oblastech jako je zpravodajství, operační plánování, finanční podpora, nábor členů a jejich výcvik. Tato sekundární velitelská skupina může rovněž řídit speciálně geograficky i funkčně rozděleným „pracovní týmy“.¹¹⁶

Třetí úroveň tvoří členové jednotlivých buněk, kteří se zapojují do nejrůznějších aktivit nižšího stupně na místní, národní případně i mezinárodní úrovni. Čtvrtou a poslední úroveň obecné horizontální organizační struktury tvoří soubor skupin. Ty mohou sestávat z aspirantů na členství v organizaci, kteří se teprve snaží osvědčit, a z dalších specialistů. Konkrétní podskupiny jsou například *Los Halcónes* (Jestřábi), kteří dohlíží na distribuční zóny, *Las Ventanas* (Okna), ti varují pískotem nebo jiným signálem před neočekávaným nebezpečím v operační oblasti, *Los Mañosos* (Šikovní/Obratní) zajišťují zbraně, munici, komunikaci a

¹¹⁴ „Central America and Mexico Gang Assessment“, U.S. Agency for International Development, Bureau for Latin America and Caribbean Affairs, (duben 2006).

¹¹⁵ Max G. Manwaring, „Sovereignty under Siege: Gangs and Other Criminal Organizations in Central America and Mexico“, in *Insurgency, Terrorism & Crime* (Norman: University of Oklahoma Press, 2008), 104–128.

¹¹⁶ George W. Grayson, *Los Zetas: The Ruthless Army Spawned by a Mexican Drug Cartel* (Washington, DC: Foreign Policy Research Institute, 2008).

další vojenské vybavení a materiál, *Las Leopardas* (Leopardky), prostitutky přidělené ke zpravodajské sekci funkční organizace, jejichž úkolem je získávat informace od svých klientů. Podskupinu *Dirección* (Vedení) tvoří komunikační experti, kteří zachycují telefonní hovory, sledují a identifikují podezřelé automobily či osoby, prokázala se i jejich účast na únosech a popravách.¹¹⁷

Vedle organizační struktury, jež je odlišuje od běžných ozbrojených gangů působících v rámci obecné struktury kartelu, mají *Los Zetas* vlastní agendu a časový rozvrh, díky kterým se jim vcelku úspěšně daří plnit krátkodobé i dlouhodobé cíle. Z vojenského hlediska, a v rámci krátkodobých cílů, si vytvořili organizační strukturu umožňující relativně malým jednotkám plnit úkoly, jako například přesvědčování obyvatel určité oblasti, že právě *Los Zetas*, nikoli policie, místní či federální úřady, popřípadě jiné kartely, jsou skutečným držitelem moci a vlivu v dané oblasti. Rovněž upevňují svou autoritu v rámci dané operační oblasti, přestože v daný moment se v ní nutně fyzicky vyskytovat nemusí. Dalším důležitým úkolem jsou přímé vojenské operace proti policejním případně armádním jednotkám i konkurenčním gangům.

Příklady teroristických praktik používaných k přesvědčení obyvatelstva o moci *Los Zetas* je dnes již bezpočet. V období mezi listopadem 2008 a březnem 2009 bylo například zavražděno několik vysokých policejních důstojníků, včetně velitele federální policie. V prosinci 2008 bylo v Chilpancingu, hlavním městě státu Guerrero, nalezeno osm hlav mexických vojáků zabalených v igelitových pytlích odhozených poblíž nákupního centra. Tři další odříznuté hlavy se našly v chladicím boxu poblíž Ciudad Juárez ve státě Chihuahua. Dne 20. února 2009 pod nátlakem rezignoval velitel policie ve Ciudad Juárez, Roberto Orduna. Došlo k tomu poté, co byl jeho zástupce zavražděn a zveřejněna hrozba, že každých 48 hodin bude zavražděn jeden policejní důstojník do té doby, než velitel policie odstoupí. Jak počet obětí narůstal, Orduna rezignoval a opustil město.¹¹⁸

Z hlediska dlouhodobých cílů je hlavní prioritou *Los Zetas* provozovat úspěšné podnikání zajištěné nezbytnou mírou ochrany a podpořené vlastní propagací. Organizace podporuje diverzifikaci aktivit, rozptylování rizika, usiluje o maximální flexibilitu nezbytnou pro rychlé přizpůsobení se novým podmínkám, pro napravování chyb a pro využití nových příležitostí. V tomto směru může organizace expandovat nebo uzavírat dohody či spojení, aby dostála specifickým požadavkům, vyrovnala se s novými spojenci i nepřáteli, zatímco

¹¹⁷Grayson, „Los Zetas“.

¹¹⁸Marc Lacey, „With Deadly Persistence, Mexican Drug Cartels Get Their Way“, *New York Times*, 1. března 2009, 1, 9.

dále navyšuje profit. Samozřejmostí je udržování pevných mechanismů zajišťujících bezpečnost vlastních operací na všech úrovních, vynucujících poslušnost a disciplínu v rámci celé struktury. V důsledku prohlubování strukturální komplexnosti i horizontální diverzifikace se *Los Zetas* postupně začali vzdalovat svému původnímu zaměstnavateli. Proces osamostatňování započal už v roce 2003, kdy byl zatčen a uvězněn vůdce kartelu Osiel Cárdenas Guillén. Z pouhé ochrany dopravních tras pro *Cartel del Golfo* se stalo zajišťování vlastních distribučních kanálů, k obchodování s drogami pak přibylo obchodování se zbraněmi, pašování lidí a praní špinavých peněz, ambice expandovat vedla k rozšíření působnosti do nových oblastí a na nové trhy. V roce 2008 se *Los Zetas* a *Cartel del Golfo* nadobro rozešli a od počátku roku 2010 je každá skupina součástí jedné ze stran v probíhajícím konfliktu dvou kartelových aliancí.

Ve smyslu akceschopnosti jsou *Los Zetas* považováni za soběstačnou, na vlastní schopnosti spoléhající se organizaci. Kromě mužstva disponují vlastními zbraněmi, komunikačními a dopravními prostředky i letadly. Jejich vysoká efektivita a naprostá brutální bezohlednost při prosazování vlastních obchodních i teritoriálních zájmů je pověstná. Z toho důvodu se dříve či později očekává jejich expanze především na úkor *Cartel del Golfo*. Tím, jak postupují v překonávání konkurentů, přibývá území pod jejich kontrolou, vliv na život společnosti, na místní i regionální politiku. Explicitně obchodní motivace se tak implicitně, v zásadě i explicitně, stává politickou motivací. Na rozdíl od mnohých ozbrojených gangů, jiných soukromých vojenských organizací, skupin nadnárodního organizovaného zločinu nebo povstaleckých skupin, *Los Zetas* zjevně neaspírají na úplně zničení struktur mexického státu nebo jeho politicko-ekonomicko-společenského systému a nahrazení vlastním zřízením. Jejich cílem se zdá být méně radikální varianta spočívající v postupném „uchvácení“ státu.¹¹⁹

Vůdci *Los Zetas* pochopili, že pro realizaci tohoto cíle je nezbytné dosáhnout alespoň minimální schopnost volně cestovat, komunikovat a převádět fondy v globálním měřítku, což vyžaduje působení v dosahu fungujících populačních center. Z toho důvodu není kompletní selhání mexického státu žádoucí. Naopak, vhodnější je Mexiko v podobě slabé, ale relativně funkční mezinárodní entity. Suverenita tradičního státu chrání *Los Zetas* před možnou zahraniční intervencí, především z USA, zároveň slabost státních orgánů umožňuje operovat na národním území v zásadě beztrestně. Důležitým je rovněž fakt, že i přes pokračující tlak Spojených států amerických na mexické úřady nepolevovat v boji s ilegálními drogami,

¹¹⁹ Phil Williams, *From the New Middle Ages to a New Dark Age: The Decline of the State and U.S. Strategy* (Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2008).

existuje mnoho možností, jak může funkční stát navenek projevovat silné odhodlání drogové kartely potlačit a v praxi učinit jen symbolické kroky k omezení jejich moci.

John Sullivan a Robert Buckner vysvětlují průběh případného postupného ovládnutí státu tak, jak by mohlo reálně v dohledné době nastat. Pragmatický model zohledňující vojenské i nevojenské metody ukazuje způsoby a cesty, jakými nadnárodní nestátní aktéři mohou ohrozit nebo ovládnout právní suverenitu národního státu.¹²⁰ Tento model, jehož hlavní principy budou vysvětleny v zápětí, je aplikovatelný nejen na některé oblasti Mexika, ale i Střední a Jižní Ameriky, případně i jiných oblastí ve světě.

Pokud nějaký „nekonvenční útočník“, ať už kriminální gang, teroristé, povstalci, drogové kartely, soukromé vojenské organizace či jiná podobná entita, spojuje svou činností zločin, terorismus a válečné akty, může výrazným způsobem navýšit svůj vliv. Při získání moderních technologií, zbraní a zbraňových systémů, včetně zbraní hromadného ničení nebo radio-frekvenčních zbraní, sofistikovaných zpravodajských technologií, může útočník překonat úroveň obchodu s drogami, loupeží, únosů, vražd a stát se hrozbou národnímu státu i jeho institucím.

Využitím zastrašování, korupce, nezájmu a spoluúčasti důležitých činitelů může „nekonvenční útočník“ pozvolna a v podstatě nepozorovaně získat jednotlivé politiky a úředníky, kteří mu umožní získat politickou kontrolu v dané oblasti. Korupce může vytvořit síť vládní ochrany ilegálních aktivit a tím i virtuální kriminální stát nebo politickou entitu. Série propojených enkláv by pak mohla nabýt dominantní politický vliv v rámci národního státu nebo států. Tedy, namísto přímé otevřené ozbrojené konfrontace jako prostředku ohrožení národního státu, využít kriminální taktiku k infiltraci a ovládnutí státních struktur nepřímo.

Tento model naznačuje trojí hrozbu svrchovanosti a suverenity vlády i sousedním zemím. Zaprvé, vraždy, únosy, zastrašování, korupce a ochrana před potrestáním, oslabují schopnost a vůli státu zajistit bezpečnost a naplňování veřejných funkcí. Zadruhé, násilné vynucování vlastní vůle ve vztahu k úředníkům a voleným zástupcům státu kompromituje státní autoritu a nahrazuje jí svou vlastní. Zatřetí, neutralizací vlády a převzetím kontroly nad částmi území národního státu, s následným vykonáváním kvazi-vládních funkcí, se fenomén

¹²⁰John P. Sullivan, Robert J. Bunker, „Drug Cartels, Street Gangs, and Warlords”, in *Nonstate Threats and Future Wars*, ed. Robert J. Bunker (London: Frank Cass, 2003), 45–53.

v podstatě přetváří ve kvazi-státní strukturu uvnitř stávající legitimní státní struktury a představitelé kriminálních organizací zde pak mohou vykonávat svou vůli podle libosti.¹²¹

¹²¹Robert J. Bunker and John P. Sullivan, „Cartel Evolution: Potentials and Consequences“, *Transnational Organized Crime* (léto 1998): 55–74.

Závěr

Prvního prosincového dne roku 2006 se Felipe de Jesús Calderón Hinojosa ujal úřadu prezidenta Spojených států mexických s předsevzetím naplnit tři hlavní priority, na nichž postavil svou kampaň, tedy vytváření pracovních příležitostí, boj s chudobou a boj se zločinem. V poslední oblasti se hlavní pozornost měla soustředit na drogové kartely zodpovídající za výrobu, distribuci a následný export drog, které pokrývaly trh v USA zhruba ze 70–80%, především dodávkami marihuany, metamfetaminu a hlavně kokainu.¹²² Prezident Calderón tímto předsevzetím navázal na svého předchůdce v úřadu, Vicente Foxe, nicméně vzhledem k neuspokojivým výsledkům předchozí administrativy byl rozhodnut zvolit mnohem razantnější přístup ve snaze zabránit dalšímu zhoršování situace, která se pomalu ale jistě stávala kritickou. V období pěti měsíců mezi 2. červencem 2006, kdy Calderón v prezidentských volbách zvítězil, a 2. prosincem, kdy se formálně ujal své funkce, přišlo v rámci násilí spojeného s drogami o život asi 1 000 osob, celkový součet pro rok 2006 pak dosáhl 2 119 obětí.¹²³ Došlo tak k celkovému nárůstu oproti předchozím létům, kdy rok 2005 přinesl 1 537 a rok 2004 celkem 1 304 obětí.¹²⁴ Situace rozhodně vyžadovala brzký a efektivní zásah, Calderón se rozhodl vsadit na razantní a nekompromisní přístup. Boj se zločinem se nakonec stal hlavní náplní vládní agendy a vyžaduje si mobilizaci prakticky všech dostupných zdrojů.

Hlavním rysem jeho agresivní politiky vůči kartelům bylo nasazení armády, která měla doplnit a do značné míry i nahradit s rozsáhlou korupcí bojující policejní složky a zaručit efektivnost i úspěch celého plánu. Poprvé uplatnil Calderón svou novou strategii krátce po nástupu do funkce, když 11. prosince 2006 vyslal do státu Michoacán na 6 500 příslušníků armády, námořní pěchoty a federální policie, aby zde skoncovali s drogovým násilím.¹²⁵ Tento krok se obecně považuje za oficiální zahájení prezidentovy otevřené války proti drogovým kartelům. Naneštěstí, tato strategie nepřinesla očekávané výsledky, neboť se velmi záhy ukázalo, že drogové kartely disponují dostatečnými prostředky, aby mohly nátlaku státu úspěšně čelit a v boji konkurovat i vojenské síle. Armádní jednotky jsou primárně určeny pro konvenční boj, nemají policejní výcvik a jsou v první řadě útočnou silou. V konfrontaci s kvalitně vyzbrojeným nepřítelem pak nevyhnutelně dochází k eskalaci násilí,

¹²²Eskridge a Olson, „The Mexican Cartels“, 105.

¹²³„Mexico and the Cartel Wars in 2010“, Stratfor Website, <http://www.stratfor.com/weekly/20101215-mexico-and-cartel-wars-2010> (staženo 30. 4. 2011).

¹²⁴Grayson, „Mexico’s Struggle“, 37.

¹²⁵Ioan Grillo, „Mexico cracks down on violence“, *Seattle Post-Intelligencer*, 11. prosince 2006, http://www.seattlepi.com/national/295578_mexico12.html (staženo 15. 2. 2011).

kteří vzhledem k prostředí i povaze bojů přináší navíc i nevyhnutelnou vysokou míru doprovodných škod pro civilní obyvatelstvo.

Přesto, že federální vláda zaznamenává od roku 2006 průběžně celou řadu úspěchů v podobě ničení drogových zásilek, zabavování financí spojených s drogami, zadržování značného počtu zbraní a v neposlední řadě i zatýkání či likvidace některých čelních představitelů prominentních kartelů, situace se nadále vyhrocuje a počet obětí rok od roku narůstá. V roce 2010 jich bylo již 11 041, což je oproti roku 2009 nárůst o více než 4 400 a přibližně dvojnásobek údaje z roku 2008.¹²⁶ Podle současného vývoje lze navíc předpokládat, že i pátý rok bojů překoná z hlediska celkového součtu údaje z let předchozích. Mexiko se skutečně nachází uprostřed „drogové války“, jak celou situaci často popisují sdělovací prostředky.

Světová veřejnost se pravděpodobně začala blíže seznamovat se situací v Mexiku až v roce 2006, kdy doposud nevídané vyhrocení situace znamenalo nárůst mediálního zájmu o místní dění. Z hlediska vývoje drogových kartelů však tento rok ani zdaleka neznamenal počátek problému. Před rokem 2006 se odborná veřejnost přela o míře nebezpečí, které představují drogové kartely. Optimisté věřili, že se jedná pouze o jednu ze skupin organizovaného zločinu, která se nijak zásadně neliší od podobných organizací a obavy z jejich působení jsou přehnané. Pesimisté naopak varovali, že se kartely vymkly kontrole a začínají ohrožovat veřejný pořádek. Spor byl rozhodnut ve chvíli, kdy se plně vyzbrojené armádní jednotky vyslané prezidentem Calderónem utkaly s ozbrojenci drogových kartelů a nezmohly. Dnes, po pěti letech bojů, si troufám říci, že o možnostech a schopnostech kartelů již nikdo nepochybuje.

Otázkou již není, zda jsou kartely schopny ohrozit mexický stát, ale spíše, zda je mexický stát schopen ohrozit kartely. Kartely v minulosti mnohokrát prokázaly svou přizpůsobivost, profesionalitu a efektivnost svých operací. Dokázaly přežít významné změny na trhu i zvraty na politické scéně. Vždy dovedly rozpoznat a naplno využít možnosti, které se jim naskýtal, ať už to byla chudoba obyvatelstva, rozsáhlá korupce ve státní správě i v ozbrojených složkách nebo ekonomická nerovnost v regionu, která každoročně přiměje tisíce Mexičanů pokusit se ilegálně překročit hranice do Spojených států. Stejně tak dokázaly odolat nebezpečím, kterým čelily, konkurenci na trhu stejně jako represím vlády.

Naproti tomu mexická vláda takovou flexibilitu v reakci na změněné podmínky neprojevuje. Zabavování zásilek drog a zatýkání vedoucích představitelů kartelů je populární

¹²⁶ „Mexico and the Cartel Wars in 2010“, <http://www.stratfor.com/weekly/20101215-mexico-and-cartel-wars-2010> (staženo 30. 4. 2011).

postup. Přináší hmatatelné výsledky, které je možné přednést veřejnosti jako důkaz odhodlání problém vyřešit. Naneštěstí všechny tyto momentální úspěchy znamenají pouze taktická vítězství a prozatím strategickou porážku. Nelze zabavit všechny drogy a nelze uvěznit všechny členy drogových kartelů. Základním předpokladem úspěchu je poznat svého nepřítele a realisticky vyhodnotit momentální situaci.

V boji s kartely je třeba zohlednit především vývoj, kterým prošly v posledních dvou desetiletích, kdy se jim podařilo vystoupat z pozice zprostředkovatelů dodávek kolumbijského kokainu do Spojených států až na vrchol amerického drogového průmyslu. Na své cestě si nejen osvojily všechna obchodní tajemství svých kolumbijských protějšků, ale dokázaly je dále vylepšit a expandovat. V 90. letech se přizpůsobily novým trendům a využily je, svou strukturu upravily tak, aby odpovídala aktuálním potřebám a diverzifikovaly své aktivity ve snaze zajistit si co nejbezpečnější prostředí pro své podnikání. V současnosti to znamená, že mají kontakt na producenty koky v Bolívii a Peru, na distributory v Kolumbii a svůj vliv uplatňují i na distribučních trasách přes Jižní a Střední Ameriku. Dosah jejich moci se projevuje i ve Spojených státech, kde jejich distribuční síť zajišťuje dodávky drog až ke koncovým spotřebitelům a inkasuje zisky.

Mexické drogové kartely tak vlastně přerostly čistě mexický rozměr a staly se problémem celého regionu, který je potřeba řešit na mezinárodní úrovni. Největší boj ovšem v současnosti probíhá přímo v Mexiku. Boj, který dosáhl v podstatě až existenciálních rozměrů a jeho výsledek v současné chvíli nelze předvídat. Nejhorší scénář předpokládá rozpad struktury mexického státu v tom smyslu, že nebude schopen plného fungování a nedokáže svým občanům zaručit garance právního stát. V lepším případě se podaří dosáhnout omezení moci kartelů a vytvoření alespoň nějaké přijatelné rovnováhy sil. Možnost, že by se podařilo moc kartelů podlomit a válku s nimi vyhrát, ta se v současné době jeví jako vysoce nepravděpodobná, ne-li nemožná.

Summary

Mexican drug cartels passed through a significant qualitative development during last two decades. In 1990's they took a full advantage of trends brought by developing globalization to improve their own structure, vertical and horizontal. This more sophisticated structure, more flexible and decentralized, helped them in the first decade of 21st century to successfully adapt to changing conditions not only in drug trade, but also to recent internal developments of Mexico. The structure also enabled them to expand more easily into new criminal ventures, such as arms-trafficking, money-laundering or intelligence surveillance. All these activities helped them to secure their operational environment for further business activities more effectively. Drug cartels, that passed through such a dynamic development, became even more challenging threat to the integrity of Mexican state. Mexico, which was facing serious political changes at the turn of the millenium, was not in a condition to cope with the cartel dynamics development and to stop it. When president Calderón decided to suppress the cartel power by force, Mexico entered a long and complicated drug war, where the federal power hasn't prevailed so far and a serious chance exists the cartels might win the war in the end.

Použitá literatura

Knihy:

Howard Abadinsky, *Organized Crime*, 4th ed. (Chicago: Nelson-Hall, 1994).

Howard Abadinsky, *The Mafia in America: An Oral History* (New York: Praeger, 1981).

Sabrina Adamoli et al., *Organized Crime Around the World* (Helsinki: HEUNI, 1998).

Patricia A. Adler, *Wheeling and Dealing: An Ethnography of an Upper-Level Drug Dealing and Smuggling Community* (New York: Columbia University Press, 1985).

Jay Albanese, „Where Organized Crime and White Collar Crime Meet: Predicting The Infiltration of Legitimate Business“, in *Contemporary Issues in Organized Crime*, ed. Jay Albanese (New York: Criminal Justice Press, 1995).

Joseph Albini, *The American Mafia: Genesis of a Legend* (New York: Appleton-Century-Crofts, 1971).

Annelise G. Anderson, *The Business of Organized Crime: A Cosa Nostra Family* (Stanford: Hoover Institution Press, 1979).

Mario Arango, *Impacto del narcotráfico en Antioquia*, 3rd ed. (Medellín, Colombia: J. M. Arango, 1988).

Mario Arango a Jorge Child, *Narcotráfico: imperio de la cocaína* (México, DF: Editorial Diana, 1987).

Margaret E. Beare, *Criminal Conspiracies: Organized Crime in Canada* (Toronto: Nelson Canada, 1996).

Joel Best a David F. Luckenbill, *Organizing Deviance* (Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1982).

Alan Block, *East Side, West Side: Organizing Crime in New York 1930-1950* (New Brunswick: Transaction Publishers, 1983).

Mark Bowden, *Killing Pablo: the Hunt for the World's Greatest Outlaw* (New York: Atlantic Monthly Press, 2001).

Sally Cameron a Edward Newman, eds, *Trafficking in Humans: Social, Cultural, and Political Dimensions* (Tokyo: United Nations University Press, 2007).

Miriam D. Caveltly a Victor Mauer, eds., *The Routledge Handbook of Security Studies* (New York: Routledge, 2010).

Martin Cejp a Miroslav Scheinhov, „Co víme o organizovaném zločinu?“, in *Kriminalita očima kriminologů*, ed. Miroslav Scheinhov et al. (Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010).

Donald R. Cressey, *Criminal Organization: Its Elementary Forms* (London: Harper Torchbooks, 1972).

Carlo DeVito, *The Encyclopedia of International Organized Crime* (New York: Checkmark Books, 2005).

Rainer Dombois, „Por qué florece la economía de la cocaína justamente en Colombia?“, in *Economía y política del narcotráfico*, ed. Juan G. Tokatlian a Bruce Bagley (Bogotá, Colombia: Ediciones Uniandes, 1990).

Chris Eskridge a Brittawni Olson, „The Mexican Cartels and Their Challenge to Popular Sovereignty“, in *Transnational Organized Crime: Myth, Power and Profit*, ed. Emilio C. Viano, José Magallanes a Laurent Bridel (Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2003).

James O. Fickenaue a Elin J. Waring, *Russian Mafia in America: Immigration, Culture and Crime* (Boston: Northeastern University Press, 1998).

Gary A. Fleming, *Drug Wars: Narco Warfare in the 21st Century* (BookSurge Publishing, 2008).

Diego Gambetta, *The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection* (Cambridge: Harvard University Press, 1993).

John A. Gardiner a Theodore R. Lyman, *Decisions for Sale: Corruption and Reform in Land-Use and Building Regulation* (New York: Praeger, 1978).

Jerome C. Glenn, Theodore J. Gordon a Elizabeth Florescu, *2008 State of the Future* (Washington, D. C.: World Federation of UN Associations, 2008).

Mark Granovetter, „Problems of Explanation in Economic Sociology“, in *Networks and Organizations: Structure, Form and Action*, eds. N.Nohria a R.G.Eccles (Boston, Harvard Business School Press 1992).

George W. Grayson, *Los Zetas: The Ruthless Army Spawned by a Mexican Drug Cartel* (Washington, DC: Foreign Policy Research Institute, 2008).

George W. Grayson, *Mexico's Struggle With Drugs and Thugs* (New York: Foreign Policy Association Headline Series, 2009).

Richard H. Hall, *Organizations: Structure and Process*, 3rd ed. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1982).

- Bronislava Hořejší, et al., *Mikroekonomie*, 4. rozšířené vydání (Praha: Management Press, 2008).
- Francis A. J. Ianni, *Black Mafia: Ethnic Succession in Organized Crime* (Simond and Schuster: New York, 1974).
- Salomón Kalmanovitz, *Economía y nación: una breve historia de Colombia* (Bogotá, Colombia: Siglo XXI Editores, 1998).
- Carl B. Klockars, *The Professional Fence* (New York: The Free Press, 1974).
- David Knoke a James H. Kuklinski, *Network Analysis* (Newbury Park, CA: Sage, 1982).
- Klaus von Lampe, „Criminally Exploitable Ties: A Network Approach to Organized Crime“, in *Transnational Organized Crime: Myth, Power and Profit*, ed. Emilio C. Viano, José Magallanes a Laurent Bridel (Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2003).
- Francisco Leal a León Zamosc, eds., *Al filo del caos: crisis política en la Colombia de los años 80*. (Bogotá, Colombia: Tercer Mundo Editores, 1990).
- Peter A. Lupscha, „Networks versus Networking: Analysis of an Organized Crime Group“ in *Career Criminals*, ed. G.P. Waldo (Beverly Hills, CA: Sage, 1983).
- William A. Luksetich a Michael D. White, *Crime and Public Policy: An Economic Approach* (Boston: Little, Brown & Co., 1982).
- Scott B. MacDonald, *Dancing on a Volcano: The Latin American Drug Trade* (New York: Praeger Publishers, 1988).
- Max G. Manwaring, „Sovereignty under Siege: Gangs and Other Criminal Organizations in Central America and Mexico“, in *Insurgency, Terrorism & Crime* (Norman: University of Oklahoma Press, 2008).
- Alena Marešová, a kol., *Drogy a vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy* (Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003).
- Loretta Napoleoni, *Teror s.r.o., po stopách finančních zdrojů teroristických sítí* (Praha: Metafora, 2007).
- R. Thomas Naylor, *Wages of Crime: Black Markets, Illegal Finance, and the Underworld Economy* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005).
- Nitin Nohria, „Is a Network Perspective a Useful Way of Studying Organization?“, in *Networks and Organizations: Structure, Form, and Action*, ed. Nitin Nohria a Robert G. Eccles (Boston: Harvard Business School Press, 1992).
- José A. Ocampo, *Colombia y la economía mundial 1830-1910* (Bogotá, Colombia: Siglo Veintiuno Editores, 1984).

Garry W. Potter, *Criminal Organizations: Vice, Racketeering, and Politics in an American City* (Prospect Heights: Waveland Press, 1994).

Garry W. Potter a Philip Jenkins, *The City and the Syndicate: Organizing Crime in Philadelphia* (Lexington: Ginn Custom Publishing, 1985).

Peter Reuter, *Disorganized Crime: The Economics of the Visible Hand* (Cambridge, MA: MIT Press, 1983).

Peter Reuter a John Haaga, *The Organization of High-Level Drug Markets: An Exploratory Study* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1989).

Jeffrey Robinson, *The Merger* (New York: Simon and Schuster, 1999).

Vincenzo Ruggiero, *Organized and Corporate Crime in Europe: Offers That Can't Be Refused* (Aldershot: Dartmouth Publishing Co., 1996).

Eduardo Sarmiento, „Economía del Narcotráfico“, in *Narcotráfico en Colombia: dimensiones políticas, económicas, jurídicas e interaccionales*, ed. Carlos G. Arrieta et. al. (Bogotá, Colombia: Tercer Mundo Editores-Ediciones Uniandes, 1990).

Miroslav Scheinost, et al., *Výzkum struktury, forem a možnosti postihu organizovaného zločinu v České republice* (Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997).

Stephen Schneider, „Organized Crime-Global“, in *Encyclopedia of Crime and Punishment*, ed. David Levinson (Thousand Oaks, CA: Sage, 2002).

Claire Sterling, *Thieves' World: The Threat of the New Global Network of Organized Crime* (New York: Simon and Schuster, 1994).

Alex Stevens, Mike Trace, a Dave Bewley-Taylor, *Reducing Drug Related Crime: an overview of the global evidence*, Report 5 (Witley: Beckley Foundation, 2005).

John P. Sullivan, Robert J. Bunker, „Drug Cartels, Street Gangs, and Warlords“, in *Nonstate Threats and Future Wars*, ed. Robert J. Bunker (London: Frank Cass, 2003).

George Vold, Thomas J. Bernard, *Theoretical Criminology* (Oxford: Oxford University Press, 1986).

David K. Whynes, „The Colombian Cocaine Trade and the 'War on Drugs'“, in *The Colombian Economy: Issues of Trade and Development*, ed. Alvin Cohen a Frank Gunter (Boulder, CO: Westview Press, 1992).

Phil Williams, *From the New Middle Ages to a New Dark Age: The Decline of the State and U.S. Strategy* (Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U. S. Army War College, 2008).

Michael Woodiwiss, *Organized Crime and American Power: A History* (Toronto: University of Toronto Press, 2001).

Odborné časopisy:

Oscar Becerra, „New Traffickers Struggle for Control of Mexican Drug Trade“, *Jane's Intelligence Review*, 1. září 2004.

Robert J. Bunker and John P. Sullivan, „Cartel Evolution: Potentials and Consequences“, *Transnational Organized Crime* (léto 1998): 55–74.

Angela Burr, „Chasing the Dragon: Heroin Misuse, Dependency and Crime in the Context of South London Culture“, *The British Journal of Criminology* 4 (1987): 333-357.

Richard B. Craig, „Colombian Narcotics and United States-Colombian Relations“, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 23, č. 3 (August 1981).

R.H.Davis, „Social Network Analysis: An Aid in Conspiracy Investigations“, *FBI Law Enforcement Bulletin* 50, č. 12 (1981): 11-19.

Paul Goldstein, „The Drugs-violence nexus: a tripartite framework“, *Journal of Drug Issues* 15, č. 4 (podzim 1985): 493-506.

Mark Granovetter, „The Strength of Weak Ties“, *American Journal of Sociology* 78 (1973): 1360-1380.

Peter A. Lupsha, „Transnational Narco-Corruption and Narco Investment: A Focus on Mexico“, *Transnational Organized Crime* 6 (jaro 1995).

Miroslav Scheinost, „Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality“, *Kriminalistika* 4 (2004): 257-272.

Thomas C. Schelling, „What is the Business of Organized Crime?“, *Journal of Public Law* 20, č. 1 (1971):

Francisco E. Thoumi, „Why the Illegal Psychoactive Drugs Industry Grew in Colombia“, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 34, č. 3, Special Issue: Drug Trafficking Research Update (podzim 1992): 37-63.

Internetové zdroje:

Colleen W. Cook, „Mexico's Drug Cartels“, *Congressional Research Service Report to Congress*, 25. března 2008, www.fas.org/sgp/crs/row/RL34215.pdf (staženo 10. 3. 2011).

Alfredo Corchado, „Cartel's Enforcers Outpower Their Boss“, *Dallas Morning News*, 11. června 2007.

„Effect of Drug Law Enforcement on Drug-Related Violence: Evidence from a Scientific Review“, International Center for Science in Drug Policy Website, <http://www.icsdp.org/docs/ICSDP-1%20-%20FINAL.pdf> (staženo 23. 3. 2011).

„Organized Crime“, Federal Bureau of Investigation Website,
<http://www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcrime/glossary> (staženo 8. 1. 2011).

Mark Fineman, „General Gutierrez to Head Up Mexico’s War Against Drugs“, *The Tech Online Edition* 116, č. 64 (6. prosince 1996),
<http://tech.mit.edu/V116/N64/gutierrez.64w.html> (staženo 5. 2. 2011).

Ioan Grillo, „Mexico cracks down on violence“, *Seattle Post-Intelligencer*, 11. prosince 2006,
http://www.seattlepi.com/national/295578_mexico12.html (staženo 15. 2. 2011).

Marc Lacey, „With Deadly Persistence, Mexican Drug Cartels Get Their Way“, *New York Times*, 1. března 2009.

Klaus von Lampe, „Definitions of Organized Crime“, <http://www.organized-crime.de/OCDEF1.htm> (staženo 3. 12. 2010).

Samuel Logan, „Los Zetas: Evolution of a Criminal Organization“, *International Relations and Security Network, Swiss Federal Institute of Technology Zurich* (11. března),
<http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?lng=en&id=97554>
(navštíveno 15. 4. 2011).

Samuel Logan a Ashley Morse, „The FARC’s International Presence: An Overview“, *Samuel Logan’s Website* (prosinec 2006), www.samuellogan.com/publications/The-FARCs-International-Presence.pdf (staženo 10. 4. 2011).

„Ley Federal Contra la Delincuencia Organizada“, Cámara de Diputados Official Website,
<http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/101.pdf> (staženo 10. 1. 2011).

Mexicans Drug-Taking On the Rise, Cocaine Favoured Over Marihuana“, *Agence France-Presse*, 4. července 1999.

„Mexico and the Cartel Wars in 2010“, Stratfor Website,
<http://www.stratfor.com/weekly/20101215-mexico-and-cartel-wars-2010> (staženo 30. 4. 2011).

John O’Brien a Jan Greenburg, „Raids Reveal How Little Guys Climb the Drug Ladder“, *Chicago Tribune*, 3. května 1996.

„Organized Crime“, The Online version of The New Encyclopaedia Britannica,
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/432090/organized-crime> (staženo 1. 2. 2011).

„United Nations Convention against Transnational Organized Crime“, United Nations Office on Drugs and Crime Website,
<http://www.unodc.org/documents/treaties/UNOTC/Publications/TOCCConvention/TOCebook.pdf> (staženo 15. 2. 2011).

„Violence Across Mexico-U.S. Border: U.S. Sees Los Zetas as an 'Emerging Threat“, *Latin American Security and Strategy Review* (prosinec 2005).

„What is a cartel?“, Office of Fair Trading website,

<http://www.offt.gov.uk/OFTwork/competition-act-and-cartels/cartels/what-cartel> (staženo 10. 5. 2011).

„World Drug Report 2010“, United Nations Office on Drugs and Crime Website,

http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2010/World_Drug_Report_2010_lo-res.pdf
(staženo 16. 1. 2011).

Christopher S. Wren, „Mexican Role in Cocaine is Exposed in U.S. Seizure“, *New York Times*, 3. května 1996.